

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİİRT AİLE, ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER İL
MÜDÜRLÜĞÜNE 2018 YILINDA YAPILAN MÜRACAATLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU**

İSTANBUL-2020

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİİRT AİLE, ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER İL
MÜDÜRLÜĞÜNE 2018 YILINDA YAPILAN MÜRACAATLARIN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU**

İSTANBUL-2020

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anabilim Dalı :Sosyal Hizmet
Program :Sosyal Hizmet
Öğrenci No :174205018
Öğrenci Adı Soyadı :Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU

Sıirt Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne 2018 Yılında Yapılan Müracaatların Değerlendirilmesi isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 07/01/2020 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Zülfikar ÖZKAN
(Üsküdar Üniversitesi)

imza

Danışman : Prof. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU
(Gelişim Üniversitesi)

imza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nadire Gülçin YILDIZ
(Medipol Üniversitesi)

imza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Çalışma, sosyal devletin temel konularını ve Türkiye sosyal devlet kavramlarını içermektedir. Bu kavramlarla birlikte çalışmanın önemli bir kısmını ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Siirt İl Müdürlüğü'nde yapılan araştırma oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Siirt İl Müdürlüğü'ne 2018 yılı içerisinde yapılan müracaat sayısının belirlenmesi, başvuruların görüntüsünün ortaya konulması, bireylerin ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ve Siirt İl Müdürlüğü'ndeki müracaat yoğunluğunun birimler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Dosyaların incelenmesinden sonra nicel veriler toplanarak değerlendirme yapılmıştır. İlçe ve köylerde nüfusun daha yoğun olduğu Siirt ilinde bireylerin ve ailelerin yoğunlukla ihtiyaç duyduğu hizmetler belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda mevcut aile politikalarının değerlendirilmesi, farklı bir bakış açısı getirilmesi ve geliştirilmesi yönünde katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Çalışma, Siirt İl Müdürlüğü ile birlikte Sosyal Hizmet Merkezi'ndeki uzmanların gözetiminde ve onların da bilgi toplama aşamasındaki değerli görüş ve katkılarıyla, her birimin arşivindeki dosyalar birer birer incelenerek, araştırma başlıklarının bulunduğu forma birimler özelinde veriler kaydedilmiştir. Elde edilen veriler çalışmanın sonunda Siirt İl Müdürlüğü ile paylaşılmıştır.

Dosyaların incelenmesi yoluyla gerçekleştirilen çalışmadan elde verilere bakıldığında, toplamda 2167 dosya incelenmiştir. 2018 yılı içerisinde en çok dosya bulunan birime bakıldığında, 1577 dosya ile Evde Bakım biriminin ilk sırada olduğu görülmüştür. Evde Bakım biriminin ardından sırasıyla SED biriminde 293, KMÇ biriminde 80, EYBR biriminde 61, İSKİ biriminde 156 dosyanın bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Aile, Engelli, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Refah Devleti, Sosyal Hizmet, Sosyal Refah, , Sosyal Politika*

ABSTRACT

The study comprise the main subject of the social state fundamentals and concepts of social state in Turkey. Together with these concepts, an important part of the study consists of the research carried out in the Siirt Provincial Directorate of the Ministry of Family, Labor and Social Services, formerly known as the Ministry of Family and Social Policies. In this study, it was aimed to determine the number of applications which made in 2018 to the Ministry of Family and Social Policies, to reveal the profile of the applications, to meet the needs of the individuals and families and to examine the intensity of the application in Siirt Provincial Directorate in terms of units. After the examination of the files, quantitative data were collected and evaluated. In the districts and villages where the population is higher, in Siirt province, most of the services that individuals and families' need are determined. For this purpose, it is aimed to evaluate existing family policies, to provide a different point of view and to contribute to the development.

When the data obtained from the research carried out by examining the files were examined, a total of 2167 files were examined. Looking at the units with the most files in 2018, with 1577 files, the Home Care unit ranked first. Following the Home Care Unit, there were 293 files in SED, 80 in KMC, 61 in EYBR, 156 in ISKI, respectively.

The study was conducted with the Siirt Provincial Directorate under the supervision of the experts in Social Work Center and with their valuable opinions and contributions during the data collection process. The data were shared with Manisa Provincial Directorate at the end of the study

Key Words: *Family, Social Policy, Ministry of Family and Social Policies, Social State, Social Work, Social Welfare.*

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın araştırma ve veri toplama aşamasında iki buçuk ay süreyle rahatsızlık verdiğim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Siirt İl Müdürlüğü ve Sosyal Hizmet Merkezi'nin çok kıymetli çalışanlarına, bu süre içerisinde araştırmamı sorunsuz yürütebilmem adına uygun ortam ve kolaylık sağlamaları, verilere ulaşmamda yardımcı olmaları ve ayrıca güler yüzlü yaklaşımları için çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimime başladığım ilk yıldan itibaren kendisini tanıma fırsatı yakaladığım, ardından yüksek lisans eğitimimde de beraber olduğumuz bana çalışmam için her yönden destek veren Prof. Dr. İsmet Galip YOLCUOĞLU'na çok teşekkür ederim.

Her türlü çalışmamda ve başarımda desteği olan, beni bugünlere yetiştiren, eğitim hayatım boyunca yaşadığım ve yaşattığım bütün sıkıntılarakatlanan sevgili aileme teşekkür ederim

BEYAN FORMU

Bu çalışmamdaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığı beyan ederim.

07.01.2020

Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. MODERN SOSYAL DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI	3
2.1.1. Sosyal Devlet Kavramı	3
2.1.2. Sosyal Devletin Hedefleri	5
2.1.3. Sosyal Devletin Kamusal Hizmetleri.....	8
2.1.3.1. Sosyal Sigorta Sistemi.....	10
2.1.3.2. Sosyal Yardımlar	10
2.1.3.3. Sosyal Hizmet	11
2.1.3.4. Sosyal Koruma.....	12
2.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET	13
2.2.1. Osmanlı’da Sosyal Uygulamalar	13
2.2.1.1. Tanzimat Sonrasında Devletin Sosyal Karakterinde Dönüşüm	16
2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Devlet Politikaları.....	23
2.2.2.1. Türkiye İktisat Kongresi	24
2.2.2.2. Anayasalarda Sosyal Devlet	27
2.3. TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET UYGULAMALARI	31
2.3.1. Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Doğuşu Ve Gelişimi	31
2.3.1.1. 2828 Sayılı Yasa ve SHÇEK Denemesi	32
2.3.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Kuruluşu	34
2.3.2.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Hizmetler	34
2.3.2.2. Yaşlı Hizmetleri.....	35
2.3.2.3. Engelli Hizmetleri	36

2.3.2.4. Korunmaya Muhtaç Ailelere Yönelik Hizmetler	37
2.3.2.5. Aynı-Nakdi Yardım Hizmeti	38
2.3.2.6.Sokakta Yaşayan ve Çalıştırılan Çocuklarla Her Türlü İstismara Maruz Kalan Çocukların Korunması Hizmetleri.....	39
2.3.3.Türkiye’de Sosyal Hizmet Sunan Aktörler Olarak Yerel Yönetimler.....	40
3. GEREÇ ve YÖNTEM	43
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	43
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	43
3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	44
3.3.1. Araştırma Modeli	44
3.3.2. Araştırma Evreni.....	44
3.3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	44
3.3.4. Veri Toplama Süreci.....	45
3.3.5. Verilerin Analizi	45
3.3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	45
4. BULGULAR.....	46
4.1. KORUMAYA MUHTAÇ ÇOCUK BİRİMİ (KMÇ)	47
4.2. SOSYAL ve EKONOMİK DESTEK (SED) BİRİMİ.....	51
4.3. EVDE BAKIM BİRİMİ	55
4.4. ENGELSİZ YAŞAM BAKIM VE REHABİLİTASYON BİRİMİ.....	59
4.5. İSTİHDAM VE SEYAHAT KARTI İŞLEMLERİ BİRİMİ (ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ)	63
5. TARTIŞMA.....	66
5.1. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK (KMÇ) BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	67
5.2. SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK (SED) BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	68
5.3. EVDE BAKIM BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	69
5.4. ENGELSİZ YAŞAM BAKIM VE REHABİLİTASYON BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	70

5.5. İSTİHDAM VE SEYAHAT KARTI İŞLEMLERİ BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	72
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
7. KAYNAKLAR	77
EKLER	82
Ek.1	82

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1: KMÇ birimine gelen dosyaların durumu.....	47
Tablo 2: KMÇ birimine müracaatın kim tarafından yapıldığı	47
Tablo 3: KMÇ birimine yapılan müracaatların nedeni	48
Tablo 4: KMÇ birimine müracaat edenlerin memleketi	48
Tablo 5: KMÇ birimine müracaat edenlerin eğitim durumları	49
Tablo 6: KMÇ birimine müracaat edenlerin aile yapısı.....	49
Tablo 7: KMÇ birimine müracaat sonunda yapılan işlemler	50
Tablo 8: KMÇ birimine başvuru yapan müracaatçı aile üye sayısı	50
Tablo 9: SED birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı	51
Tablo 10: SED birimine yapılan müracaatların nedeni.....	51
Tablo 11: SED birimine müracaat edenlerin memleketi.....	51
Tablo 12: SED birimine müracaat edenlerin aile yapısı	52
Tablo 13: SED birimine müracaat edenlerin eğitim durumları	53
Tablo 14: SED birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu	53
Tablo 15: SED birimine başvuru yapan müracaatçının aile üye sayısı	54
Tablo 16: Evde Bakım birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı	55
Tablo 17: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların nedeni	55
Tablo 18: Evde Bakım birimine müracaat edenlerin memleketi	56
Tablo 19: Evde Bakım birimine müracaat edenlerin aile yapısı.....	56
Tablo 20: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonunda yapılan işlem	57
Tablo 21: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu.....	57
Tablo 22: Evde Bakım birimine başvuru yapan müracaatçı aile üye sayısı	58
Tablo 23: EYBR birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı	59
Tablo 24: EYBR birimine müracaat edenlerin memleketi	60
Tablo 25: EYBR birimine müracaat edenlerin eğitim durumları	60
Tablo 26: EYBR birimine müracaat edenlerin aile yapısı	61
Tablo 27: EYBR birimine müracaat sonunda yapılan işlem	61
Tablo 28: EYBR birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu	61
Tablo 29: EYBR birimine başvuru yapan müracaatçının aile üye sayısı	62
Tablo 30: İSKİ birimine müracaatçının başvuru nedeni.....	63
Tablo 31: İSKİ birimine müracaatta bulunan kişinin yakınlık durumu	63

Tablo 32: İSKİ birimine istihdam müracaatı sonunda yapılan işlem	64
Tablo 33: İSKİ birimine kart müracaatı sonunda yapılan işlem	64
Tablo 34: İSKİ birimine müracaat edenlerin yararlanan statüler	65

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AEP	:	Aile Eğitim Programı
ASDEP	:	Aile Sosyal Destek Programı
ASPB	:	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİMER	:	Başbakanlık İletişim Merkezi
ÇİMER	:	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇEKOM	:	Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
ÇİM	:	Çocuk İzleme Merkezi
ÇODEM	:	Çocuk Destek Merkezi
ÇOKİM	:	Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi
KMÇ	:	Korunmaya Muhtaç Çocuk
LÖSEV	:	Lösemili Çocuklar Sağlık ve Eğitim Vakfı
MERNİS	:	Merkezi Nüfus İdare Sistemi
SED	:	Sosyal ve Ekonomik Destek
SGK	:	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHM	:	Sosyal Hizmet Merkezi
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞÖNİM	:	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
YADES	:	Yaşlı Destek Programı

1. GİRİŞ

Biz insanların yaşamını belli bir kurallar bütünü ile yönetilmekle beraber, politikalar da, çeşitli plan, program ve etkinliklerin hangilerine başvurulacağı veya başvurulmayacağı gibi düzeni ortaya koyan kurallar bütünüdür. Bu anlamda “sosyal politikalar” başvuruda bulunanlar için kaynakların hangilerine ulaşılacağı ve sosyal çalışmacıların bu kişiler için, nelerin yapılabileceğini ortaya koymaktadır. Sosyal politika, hangi sosyal etkinliklerin var olacağını, kimlere hitap edeceğini ve etkinliklerden hangi özelliklere sahip olan kesimlere hizmet vereceğini belirleyen, yasalar ve düzenlemeleri kapsamaktadır. Düzenlemeler ve kurallar, toplumu oluşturan tüm bireyler yani tüm vatandaşları, olumlu ya da olumsuz etkileme olanağı olan önemli unsurlardır.

Sosyal politikaların barındırdığı temel ilkeler, insanlık sevgisini en yüce değer olarak benimseme ve insancıl değerleri, bireylerin onurunu savunan edebi felsefi öğretilerden beslenmektedir. Bu bağlamda “ insan hakları” odak nokta olarak görüldüğünde, modern devletin sosyal politika alanındaki girişimleri, bir yardımseverlik ya da yoksullara refah götürme çabasından ziyade, her insan için aynı olan hakların, herkese ve kesin olarak verilmesidir. Çünkü “sosyal haklar”, bireylerin toplum üzerindeki sahip oldukları ve ihtiyaçlarının karşılanması şeklindeki istekleri, kamusal nitelikteki haklardır. Bu sebeple, sosyal refah hizmetleri tüm kesimlere ulaştırılıp ve uygulanarak, her yurttaşın insanın şeref ve onuruna yaraşır yaşam standartlarına ulaşabilmeleri amaçlanır (Yolcuoğlu, 2014).

Ülkemizde, risk altında bulunan kişilerin desteklenmesi ve sosyal kontrolün sağlanabilmesi açısından, önemli yasal eksiklikler olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Çünkü kişilerin, ailelerin sorunları; bunlar artık kronik bir yapıya geldikten hemen sonra, sosyal çalışma ve psikiyatrik tedavi merkezlerine yapılan müracaatlarla değil, anacak hak düzeyinde olan bir kavrayışla ve erken müdahaleyle, bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kamu desteklerinin ihtiyaç halinde bulunan bireylere ulaştırılmasıyla olanaklı hale gelebilecektir. Ailelerin iyilik hallerinin desteklenmesine yönelik daha etkili sosyal çalışma müdahalelerinin uygulanması gerektiği bilinmektedir. Çünkü aile merkezli erken müdahaleli sosyal çalışma ve psikiyatri programları, ihtiyaçlarla, risk gruplarının belirlenmesi temelli yaklaşımlarla, ailelerin mevcut gereksinimlerinin belirlenmesi ve karşılanması ile güçlendirilmesi sağlanacaktır. Tüm bu

kamu ilgi ve destekleriyle, bireylerin gereksinimlerinin karşılanması, kapsayıcı sosyal politikalar yoluyla, bireylerin her türlü sosyal riskten uzak tutulabileceği bilimsel açıdan kabul edilmiş ve kanıtlanmış gerçeklerdir (Yolcuoğlu, 2014).

Tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmını oluşturmaktadır; tezin genel yapısı ile ilgili fikirler verilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise genel bilgiler verilmiştir; modern sosyal devletin özellikleri, ortaya çıkışı ve araçlarından bahsedilmiştir. Daha sonra Türkiye’de sosyal devletin doğuşu gelişimi ve öncesindeki durum tarihi sıra içerisinde verilmiştir. İkinci bölümün son başlığında ise Türkiye’de sosyal devlet uygulamalarına sırayla değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise gereç ve yöntem başlığı altında, araştırmanın, amacı, yöntemi ve önemine değinilmiştir. Dördüncü bölüme geldiğimizde ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Siirt İl Müdürlüğü’nde yapılan çalışmadan toplanan veriler analiz edilmiş ve tablolar halinde aktarılmıştır. Burada; Korumaya Muhtaç Çocuk Birimi, Sosyal ve Ekonomik Destek Birimi, Evde Bakım Birimi, Engelsiz Yaşam Birimi, İstihdam ve Seyahat Kartı Birimi (Şehit Yakını ve Gaziler Genel Müdürlüğü) ile beraber beş birimden alınan dosyalar iki buçuk ay boyunca araştırılmıştır. Tezimizin beşinci bölümünde ise bulunan veriler incelenerek değerlendirilmiş ve yorumlarla birlikte problemler hakkında gerekli tespitler yapılmıştır. Altıncı ve son bölüm olan sonuç ve öneriler kısmıyla çalışmamızı bitirmiş olduk, burada konu hakkında önemli gördüğümüz düşünceleri ve karşılaşılan bazı sorunlarla ilgili çözüm önerilerimiz sunduk.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. MODERN SOSYAL DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1.1. Sosyal Devlet Kavramı

Sosyal Devlet (Social State) en geniş tanımıyla, farklı yaklaşım ve uygulama çeşitlerine rağmen, sosyal problemlere karşılık sosyal politika geliştiren, siyaseti demokrasi içinde sivil toplum kuruluşları ile birlikte uygulayan, sosyal siyasetin parçalarından olan sosyal güvenlik yöntemlerinin tamamını veya birkaçını, toplumun bütün kesimlerine bilhassa muhtaçlar için uygulayan bir devlettir. Genel olarak vatandaşlarının sosyal statü ve durumlarıyla, refah içinde yaşama ve asgari bir yaşam düzeyi sağlayan devlettir. Vatandaşların itibarlarını koruyan ve onlara insanca yaşama imkânı sunmayı kendisine vazife bilen; zayıfları, güçlülere karşı koruyarak gerçek adaleti yani sosyal adaleti sağlamakla sorumlu olan devlettir. Sosyal adaleti gerçekleştirmek için bireyleri iş ve sosyal hayatta yalnız bırakmayan, bu amaç ile de ekonomik ve sosyal yapıda değişikliğe giden devlettir (Seyyar ve Genç, 2010).

Friedlander (1961) sosyal refahı şöyle tanımlar, “bireylere ve gruplara tatminkâr hayat ve sağlık standartlarına ulaşabilmeleri, tüm kapasitelerini geliştirmelerine yol açacak olan kişisel ve toplumsal ilişkilere sahip olabilmeleri, ailelerinin ve toplumun ihtiyaçlarıyla ahenk içinde kendi durumlarını iyileştirmeleri için yardım etmeye yönelmiş olan Sosyal Hizmetlerin ve kurumların örgütlenmiş sistemidir.” Bu tanıma göre sosyal refah belli bir amaca yönelmiş olan bir hizmetler ve örgütler sistemidir. Bireyin refahı ise; tatminkâr hayat ve sağlık standartları, tüm kapasitelerini geliştirmeyi sağlayacak kişisel ve toplumsal ilişkiler, ailenin ve toplumun ihtiyaçlarıyla ahenkli olarak kişinin iyilik durumu olarak üç ögeyi kapsamaktadır (Kongar, 1972).

Sosyal devlet anlayışının tarih içinde ki gelişiminin anlaşılabilmesi için önce liberal devlet anlayışına bakmamız lazım;

“ İngiltere’de gerçekleşen sanayii devrimiyle birlikte makineleşme sağlanırken, 1789’da gerçekleşen Fransız İhtilali ise üretim ve ticaret ilişkilerinde özgürlüğü ve ekonomik liberalizmi doğuracak sonuçları yaratan bu iki olay kapitalizme adeta kaynaklık etmişlerdir. 16. Ve 17. y.y.’larda burjuvazi kendi gelişmesine engel olan feodal beylikleri ortadan kaldırma isteğiyle ortaya çıkmıştır. Dönem için burjuvazi için gerekli olan şey ticaretini sürdürdüğü topraklarda mutlak bir siyasal gücün kurulmasıdır.

Burjuvazinin gelişmesi ve zenginleşmesi için güvenli aynı zamanda istikrarlı bir ortama ihtiyaç vardır. Bütün ülkede aynı ekonomik hükümlerin uygulanmasını istemektedir.” (Ruhi, 2003) .

Sosyalist bakış açısına göre sosyal devlet, “işçi sınıfı”, “burjuva” ve “siyasi elitler” arasında oluşan ortak bir uzlaşma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu uzlaşmanın temel yapısı ise üretilen mal ve hizmetlerden belirli miktarlarda yararlanabilme felsefesine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın sonucu olarak 1872’de “Alman Siyaset Derneği” çatısı altında birleşmiştir. Sosyal demokrat yaklaşımın amacı devletin çatışmalarla değiştirilmesi yerine sürecin sosyal ve ekonomik problemlere yönelik reformlar ile değiştirilmeye gidilmesi görüşüne dayanmaktadır (Artan, 2012). Bu düşünce şeklinin gelişimi sosyal devletin önemli varlık nedenlerinden birisi olarak kabul edilebilir.

Sosyal devlet anlayışının gelişmesine katkı sağlayan diğer bir faktör de dünya savaşlarıdır. Her Dünya savaşı, milletlerin kendi aralarında ki sınıfsal farklılık ve çatışmaları bir kenara terk ederek ortak düşmana karşı bir araya geldikleri dönemlerdir. Savaşlar esnasında yaşanan acı ve elim tablolar, ekonomik çöküntüler ve sağlık sorunları sosyal bir devletin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Ayrıca 1942’de yayınlanan “Beveridge Raporu” da bu zeminin hazırlanmasında önemli bir gelişmedir. İçerisinde ki tam istihdam, iş güvencesi, sosyal sigorta, sosyal hizmet gibi konular kurulacak sosyal devletin tanımını niteliğindedir (Denney, 1998).

“Sosyal Devlet” kavramı olarak kimi akademisyenlerce ilk kez 1934 senesinde Oxford’da hoca olan Alfred Zimmern tarafından kullanılmıştır. Kavramın meşhur olarak yayılması ise 1942 senesinde yayınlanan Beveridge Raporu ile olmuştur. Yirminci yüzyılın ortalarından sonra ise hem siyaset bilimciler hem de halk tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Sosyal devlet kavramı her ülkenin rejim ve refah düzeyine göre değişse de genel fikriyatı, sosyal problemler olan yoksulluk, eğitimsizlik, sosyal güvencenin olmaması vb. sorunları en aza indirmektir. 1848 Fransa Anayasası ile birlikte sosyal devlet anayasal seviyede kabul edilmiş oldu. Daha sonra 1919 senesinde Almanya’ da anayasal seviyede kabul gördü. Yine aynı şekilde 2. Dünya Savaşı’ndan sonra 1947 İtalya 1949 Alman, 1958 Fransa anayasalarında sosyal devlet kavramı görülmüştür. Türkiye’de ise 1961 ve 1982 anayasasında “sosyal hukuk devleti” kavramına yer verilmiştir (Artan, 2012):

“1982 Anayasasına göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sosyal bir hukuk devletidir. Başlangıç bölümünde her vatandaşın, şahsiyetli bir hayat sürdürme, maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme ve koruma hakkına sahip olduğu 17. Maddede tekrar edilmiştir. Fertler açısından getirilen bu hak, 5. Maddeyle devlete görev olarak verilmiştir. 5. Maddeye göre; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için, gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel gayesi ve vazifesidir. Sosyal devletin vazifesi, bütün vatandaşları içine alacak bir şekilde sosyal adaleti, sosyal refahı ve sosyal güvenliği sağlamaktır.” (Anayasa Mahkemesi Kararı 1991/43).

2.1.2. Sosyal Devletin Hedefleri

Sosyal devletin gayesi, toplum içinde oluşan üst ve alt gelir grupları arasındaki farkı özellikle alt gelir gruplarının lehine olacak şekilde politikalar oluşturarak iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bunu da orta gelir grubu oluşturarak sağlar. Öte yandan sosyal devlet, sosyo-ekonomiye yön vererek zayıfları, miskin ve fakirleri, alkol ve uyuşturucu bağımlıları vb. kişileri korur ve onlara sahip çıkar, onlar için gerekli sosyal tesisler inşa eder ve adam yetiştirir, koruyucu tedbirler vasıtasıyla toplum sorunlarını mümkün olduğunca önlemeye çalışır, sosyal meselelerin baskısı altında bulunan kişileri koruyarak sefkatli bir rol üstlenir (Seyyar ve Genç, 2010).

Sosyal refahın hedefini Charles Z. (2015), “Bir toplumdaki tüm bireylerin sosyal, maddi, sağlık ve boş zaman ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Sosyal refah, zengin ve yoksul tüm yaş gruplarının sosyal işlevselliğini arttırmaya çalışır.” Olarak açıklamaktadır. Daha sonra zamanın değişmesiyle toplumunda değişmesine dikkat çeken Zastrow (2015) “sosyal refahın konuları”nı şu şekilde sıralamıştır:

- Ailesi olmayan çocuklar için “evler” bulmak.
- Alkol veya madde bağımlısı olan insanları rehabilite etmek.
- Duygusal güçlükleri olan insanları tedavi etmek.
- İleri yaştaki yetişkinler için yaşamı daha anlamlı hale getirmek.
- Fiziksel veya zihinsel engeli olan kişilere mesleki rehabilitasyon hizmetleri sağlamak.
- Yoksulların maddi gereksinimlerini karşılamak.
- Suç işlemiş olan gençleri ve yetişkinleri rehabilite etmek.
- Tüm ayrımcılık ve baskı türlerini ortadan kaldırmak.

- Ebeveynleri evin dışında çalışan çocukların bakımını sağlamak.
- Çocuk ve eş istismarını da içerecek biçimde, aile içi şiddeti önlemek.
- Maddi ihtiyaçları olanların sağlık ve yasal ihtiyaçlarını karşılamak
- Çeşitli kişisel ve sosyal güçlükler yaşamış olan birey ve gruplara danışmanlık vermek.
- AIDS hastası olan bireylere, ailelerine ve arkadaşlarına hizmetler sağlamak.
- Tüm yaş gruplarına yönelik dinlenme ve boş zaman hizmetleri sağlamak.
- Bilişsel veya duygusal engeli olan çocuklara sosyalleşme tecrübeleri sağlamak ve onları eğitmek.
- Yangın veya kasırga gibi fiziksel afetler yaşamış ailelere hizmet vermek.
- Evsizlere elverişli barınma sağlamak.
- Tüm çocukların ve yetişkinlerin normal büyüme ve gelişmelerini desteklemek ve artıracak programlar sağlamak.
- İşsiz ve vasıfsız insanlara mesleki eğitim ve istihdam fırsatları sağlamak.
- Siyahi insanların, göçmen işçilerin ve diğer azınlık gruplarının özel gereksinimlerini karşılamak.
- Bireyleri, grupları, aileleri, örgütleri ve toplulukları, koşullarını geliştirmek için güçlendirmek.

Sosyal devletin gayelerinden biri de toplumu ve kişileri yoksulluktan kurtararak, güvensizlik alanını daraltmak ve herkesin kendi hayatına hâkim olmasını sağlayacak olan şartları ve ortamı hazır hale getirmektir. Yoksullukla mücadelede temel hedef, herkese insanca yaşaması için lazım olan asgari refah düzeyini garanti etmektir.

Sosyal devletin diğer bir amacı ise fırsat eşitliğidir. Burada ki fırsat eşitliği liberal devletin fırsat eşitliği anlayışından farklıdır. Liberal devletin eşitlik anlayışında bireyler doğuştan gelen, kanunlar önünde eşit haklara sahiptir, yani bireyler eşit doğarlar ve eşit yaşarlar ilkesi hâkimdir. Yasalar karşısında eşit olma durumu toplumun sosyo-ekonomik durumunu ve kişilerin bu sistem içinde bulunduğu yerin bir neticesi olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik zaafarla ilgilenmemekte ve kişilerin bireysel yetenek ve çabalarıyla bu zaafaları gidereceğine inanmaktadır (Göze, 2013). Sosyal devlet bu gibi durumları önlemek ve herkese fırsat eşitliği sağlamak için her seviyede eğitim ve öğretim hizmetlerini sağlamak ile görevlidir.

Sosyal devletin en önemli amaçlarından birisi de sosyal güvenliğin sağlanmasıdır. Liberal anlayışa göre kişinin başına gelecek hastalık, kaza, işsizlik vb. durumlara karşı korunması kendi sorumluluğu olarak kabul edilmekteydi. Amerika’da yaşanan büyük Buhran ile ortaya çıkan kötü tablo sonucu işçilerde tepkiye neden olmuş yayılan demokrasi ile birlikte örgütlenen işçilerin baskı oluşturmaları sonucunda devlet sosyal güvenlik için bazı önlemler almaya başlamış 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ise bu devletin temel görevi haline gelmiştir.

Devlet sosyal güvenliğini sağlamak için sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal tazmin ve sosyal hizmet gibi enstrümanları kullanarak toplumun güvenliğini sağlayacak önlemler alır. Barr’ında (2013) dediği gibi “Hiçbir fert hayat kalitesinde beklenmedik ve ağır bir düşüşle karşı karşıya kalmamalıdır.” (<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm> Erişim: 13.09.2019)

Yüksek istihdam seviyesine ulaşmak, işsizlik oranlarını minimum seviyeye getirmek tüm ülkelerde sosyal devlet politikalarının temel amaçlarından biridir. Refah düzeyi yüksek olan ülkelerin neredeyse tamamı istihdam sorununu sadece ekonomik gelişmeye bağlamayıp, istihdamla ilgili politikalar geliştirmiştir. Ab komisyonu hazırladığı raporda şu tedbirlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır (Tuncay, 1997):

- Yeni çalışma biçimlerinin ve iş organizasyonlarının geliştirilmesi
- Vergiler ve işverenlerin sosyal güvenlik katkılarının, istihdamı artırmak amacı ile gözden geçirilmesi
- Eğitim sisteminin geliştirilmesi
- Çalışma saatlerinin esnekleştirilmesi
- Yeni iş yaratma potansiyeline sahip olanların araştırılması
- Küçük ve orta boy işletmelerin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik çabaların artırılması

Sosyal devletin ana hedeflerinden bir diğeri ise hem toplumsal hem de toplumlar arası ilişkilerin düzenliliğini ve sürekliliğini geliştiren sosyal barışı sağlamaktır. Sosyal siyasetin ana hedeflerinden biri olan sosyal barış, toplumun varlığı ile ilgili altyapısı ile sosyal üstyapısının (gelenek, örf, sosyal sistem; sosyal ahlak esasları; eğitim; terbiye gibi) birbiriyle barışık bir sistem halinde birlikte olmasını sağlayan huzurlu bir ortamdır. Gayesi, toplumun değişik kesimlerinde doğabilecek uyuşmazlıkları ve menfaat çatışmalarını barışçı bir yöntemle çözmeye yardımcı olmak ve böylece sosyal farklılıklardan

oluşan gerilimleri en aza indirmektir. Sosyal barışın istikrarlı olması ekonomik ve sosyal alanda ki gelişmelere bağlıdır (Seyyar ve Genç, 2010).

2.1.3. Sosyal Devletin Kamusal Hizmetleri

Sosyal devlet hedeflerini gerçekleştirmek için bazı araçlar kullanmak durumunda kalır. Sosyal problemleri kontrol ederek bunlara çözüm arayan bu araçlara sosyal politika araçları denir. Sosyal politika sosyal hizmetin müfredat içeriği alanlarından biridir v politika en basit anlamıyla “kurallar” olarak tanımlanabilir. Sosyal hizmet uzmanları ve müracaatçıların yaşamı, kurallar tarafından yönetilir. Esas olarak politikalar ,çeşitli aktivitelerden hangilerinin yapılacağı ya da yapılamayacağını söyleyen kurallardır. Politikalar sosyal hizmet uzmanlarının çalışmalarına ve kararlarına rehberlik eder Sosyal politikalar müracaatçılar için hangi kaynakların ulaşılabilir olduğunu ve sosyal hizmet uzmanlarının onlar için neler yapabileceğini ortaya koyar (Kirst-Ashman ve Hull, 1999).

Sosyal politika, çağının ekonomik ve sosyal düzenini derin bir şekilde etkileyen ve emeği ile geçinen insanların yaşam ve çalışma koşullarında büyük ve köklü değişimlere neden olan sanayi devrimi ile doğmuştur. Sosyal politika kavramı ise, dünyada ilk modern sosyal güvenlik örgütlenmesini gerçekleştiren 1880’lerin Bismarck’lı Almanya’sı tarafından kullanılmıştır (Özügürlü, 2003).

Sosyal politika, hangi programların var olacağını, hangi müracaatçılara hizmet vereceğini ve programlardan hangi özelliklere sahip olanların yararlanabileceğini belirleyen yasalar ve düzenlemeleri kapsamaktadır. Ayrıca sosyal politika verilecek hizmet türü ve hizmet sunucularının nitelikleri ile ilgili standartları belirler.

Talas (1990) ise sosyal politikayı şöyle tanımlıyor: “Sosyal politika dar ve geniş kapsamlı olarak tanımlanabilir. Dar anlamda sosyal politika, toplumda var olan sosyal sınıfların ilişkileri, hareketleri, savaşları ve çelişkileri karşısında devleti ve hukuksal düzeni ayakta tutmaya, korumaya dönük çalışmaları içeren bir düşünce bütünü olarak tanımlanabilir.” Bu çalışmalar, ekonomik bakımdan güçsüz olan sınıfları oluşturan insanlara daha sağlıklı, daha elverişli ve daha adaletli yaşam ve çalışma koşulları sağlamaya dönüktür. Geniş anlamda sosyal politika ise, topluma bir bütün olarak bakan, toplum içinde bütün sınıfları ilgilendiren çeşitli konuları sınıf farkı gözetmeksizin ele alan bir disiplindir. Örneğin sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, tarım ve vergi politikaları, vergilerin yapısı, toprak reformu, tarım ürünlerini fiyatlarını düzeyi, esnafın korunması vb. konular sosyal politikanın kapsamı içindedir (Duyan, 2012).

Sosyal politika hükümetin çeşitli düzeylerdeki kararları, bütçe harcamaları ve kabul edilen programlar; bir başka ifadeyle insanlara yardım etmek için ne kadar para harcanacağı ve bu insanlara nasıl yaklaşılacağı ile ilgilidir. Kamu yardımından kimin yararlanacağı ve kimin yaralanmayacağını belirleyen politikalar vardır (Kirst-Ashman ve Hull, 1999).

İnsan yaşamı ve işlevselliği onu kuşatan geniş sosyal sistemler ve bunlara ilişkin politikalarından etkilenmektedir. Sosyal hizmet, sosyal politikaların önemli bir boyutu olan sosyal refah politikaları üzerinde odaklaşır. İnsanı, toplumu ve ikisi arasındaki etkileşimi, başka bir deyişle sosyal işlevselliği, etkileyen geniş sosyal sistemler ve politikalarla ilişki kurar, mesleğin kendi özel alanından ürettiği bilgiyi kendi alanına ilişkin politika oluşturma sürecine etkili biçimde çevirmeye döndürmeye çalışır (Şahin, 2000).

Sosyal politika, “olana” değil, “olması gerekene” vurgu yaptığı için başta devletin ilgili aygıtları olmak üzere çalışma yaşamının aktörleriyle de yakın bir ilişki içindedir. Disiplinin bu normatif özelliği “toplumsal adalet”, “toplumsal barış”, “uyum”, “uzlaşma”, “denge” gibi bütünleştirici politika yönelimi de sosyal politika disiplininin en tartışmalı boyutunu oluşturmaktadır (Özüğurlu 2003).

Sosyal hizmet uzmanları politikaların kaynakların dağıtımını ve sosyal program ve hizmetlerin yapısını belirlemeleri nedeniyle doğrudan hizmet verirken; sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı sorunların birçoğu sosyo-ekonomik politikaların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte uygulayıcılar sosyal adaletli, hakkaniyetli ve eşitliği geliştirmek, vatandaşların büyük bir çoğunluğunun iyiliği için sosyal politikaları değiştirmek amacıyla çalışabilir (Kirst-Ashman ve Hull 1999).

Sosyal refah politikaları ve programları, toplumun belirli bir durumun ya da davranışın mevcut toplumsal normlardan sapma gösterdiği ya da toplumsal bir sorun olduğu konusunda anlaşmaya varması sonucu ortaya çıkar. Bu anlaşmanın ardından karşılaşılan durum, davranış ya da sorunu çözmek için politika geliştirilir ve çözüm için programlar uygulanır (Day, Shelly ve Macy 2000).

Sosyal politika araçlarının dar anlamda olanları; sosyal yardım, sosyal hizmet, sosyal tazmin ve sosyal sigortalardır.

2.1.3.1. Sosyal Sigorta Sistemi

Sosyal sigorta kavramından önce sosyal riskten bahsetmemiz lazım. “Sosyal risk, ne zaman gerçekleşeceği bilinmeyen, ancak ileriki bir zamanda gerçekleşmesi muhtemel veya kesin olan ve buna maruz kalan kişinin gelir düzeyinde eksilmeye neden olan olaydır. Sosyal risklerin ortak özelliği, bireylerin ekonomik gücünü sarsmalarıdır.” (Hacımahmutoğlu, 2009).

Sosyal sigortalar ise; “Sosyal risklerle karşılaşan sosyal sigortalıların (sigortalı çalışanların) ve sigortalı sayılanların (çalışmayan aile fertleri) sosyal güvenliğini temin eden bir sistem.” (Seyyar ve Genç, 2010) Sigorta sisteminde işveren ve sigortalının ödeme yaptıkları sosyal sigorta primleri ve ihtiyaç halinde devlet tarafından yapılan finansman katkıları karşılığında, sosyal riskle karşılaşan sigortalılara, önceden takdir edilen miktarda sosyal gelir bağlanmakta ve bunla birlikte ücretsiz ya da düşük ücretli sağlık hizmetleri sunmaktadır.

2.1.3.2. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardım, kendisini ve bakmakla sorumlu olduğu kişileri geçindirme imkânı kalmayan kişilere, gelir testine ve kontrolüne bağlı olarak yapılan ve bireyleri kendi başlarına ayakta duracak hale getirmek amacıyla yapılan ayni ve nakdi nitelikteki geçici yahut süreli, sistemli ve düzenli karşılıksız yapılan yardımlardır (Seyyar ve Genç, 2010)

Günümüz anlamıyla sosyal yardımlar sanayi inkılabından sonra gelişmiştir.“Aristo’ya göre, en iyi devlette bile mutlaka bazı fakir bireyler olacaktır. Bu sebeple özel ve kamusal hizmetlerin birleşiminden oluşan bir güvenlik ağı tasarlanmalıdır. Bu hizmetlerin hedefi, yoksul bireyleri kendilerine yetebilir hale getirmek amacıyla bu bireylere yardım etmek olmalı, hatta bu yardımlar iş eğitimini de kapsamalıdır.” (Vaughan, 2007).

Gough ve arkadaşları, sosyal yardımın herkes tarafından kabul edilen bir tanımın olmamasına rağmen OECD ülkelerindeki yardımları inceleyerek sosyal yardımı üç farklı sınıfa almışlardır (Gough ve ark. 1997):

1) Yoksulluk durumuna bakılarak verilen sosyal yardımlar - Gelir ya da varlık testine dayanan yardımlar: Amacı kimsenin belli bir güvenlik seviyesi oluşturmak ve kimsenin bu seviyenin altına inmemesini sağlamaktır. Burada gelir kaynakları tespit

edilip belli bir seviyenin altında ki kişilere yardım edip maddi olarak durumu iyi olanları engellemektir.

2) Nakdi yardımlar - Bağlı (aynı) yardımlar: Nakdi yardımlar yani para yardımlarıdır zaruri veya ihtiyari ihtiyaçların karşılanması için verilir. Bağlı yardımlar ise bir mal veya hizmetin tamamını veya bir kısmının karşılanması için yapılan yardımlardır. Ülkemizde verilmekte olan okul yardımı bağlı yardım örneğidir.

3) Belli bir gelir seviyesinin altındaki herkese verilen yardımlar – Belli bir gelir seviyesinin altındakiler arasından belli özelliklere sahip olanlara verilen yardımlar: İlki, sosyal yardıma hak kazanmak için belirlenen sınırın altındaki herkese yapılan sosyal yardımlardır. İkincisi ise, belirlenen düzeyin altında olmakla birlikte yaşlı, özürü, işsiz olma gibi bazı özelliklere sahip olunmasını gerektiren sosyal yardımlardır.

2.1.3.3.Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, sosyal devletin prim karşılığı olmaksızın bireylere yaptığı yardımlardan biridir. Sosyal hizmetin başlıca özelliği fertlerle doğrudan ilgilenmesidir. Sosyal güvenlik ise aileye esas alır, ama devletin içerisinde kendilerine bakamayacak olan yetim ve öksüzlerle birlikte özürü ve kimsesiz yaşlılarda bulunmaktadır. Bu tür kişiler için önemli olan şey hizmettir. Bu noktada sosyal hizmetler işin içine girmektedir. (Dilik, 1980).

Sosyal hizmet özelliklerini iki kısma ayırılır(Seyyar ve Genç, 2010); ilki temel özelliklerdir:

- Sosyal hizmet çalışması, bilimsel ve değer temeli ile bir sanattır.
- Sosyal hizmetler, diğer meslek gruplarında olduğu gibi problem çözme özelliğine sahiptir.
- Sosyal hizmetler, sosyal bir meslek olarak ortaya çıkmıştır daha sonra insanların gereksinimleri doğrultusunda çeşitlenmiştir.
- Sosyal hizmetler, manevi ve milli değerleri bulunduğu toplumun değer yargılarında alır.
- Üç çeşit bilgidен sosyal hizmetlerin temeli meydana gelmiştir; i) Test edilmiş bilgi, ii) Test edilmiş bilginin alındığı teorik bilgi iii) Varsayılan bilgi, bu bilgi önce teorik bilgiye daha sonra ise test edilmiş (pratik) bilgiye dönüşmeyi gerektirir.

- Sosyal hizmet uygulaması için gereken bilgi, sosyal hizmetin hedefleri, özellikleri ve çözmek için aradığı sorunlar tarafından belirlenir.

İkincisi ise finansman özellikleridir:

- Sosyal hizmetler, sosyal yardım gibi devlet tarafından masrafları karşılanmaktadır. Diğer kamusal hizmet araçlarından farkı maddi yardımlardan ziyade hizmet ve destek vermeye yani toplumu kalkındırmaya yönelik olmasıdır.

2.1.3.4.Sosyal Koruma

Sosyal koruma diğer adıyla sosyal tazmin devletin sorumluluk alanı içinde olan işlerden dolayı zarara uğrayan veya mağdur olanların zararını karşılamaya yönelik bir hizmettir. Uğranılan zararın karşılığı olarak önceden yasa ile belli konularda faydalar belirlenir. Bundan ötürü bireylere hayat düzenin sağlanması yerine ekonomik iyileştirme sağlanması öngörülmüştür (Akı & Sözer, 1999). Kanunlarda belirtilen risklere karşı – tazminat içeren- koruyucu güvenlik sistemidir.

Geleneksel olarak, sosyal koruma yaklaşımı, emeği piyasanın etkisinden kurtarmak ve insanları sermayeden korumak için toplum ve devlet tarafından yürütülen anti-liberal bir harekettir. Karl Polanyi’ye göre (Polanyi, 2002); sosyal koruma, piyasanın kurallarına uygun olarak işleyen ve yıkıcı etkisinden muzdarip olanları korumayı amaçlayan bir prensiptir. Sosyal koruma ilkesi, koruyucu yasal önlemleri ve ekonomik liberalizmi ve çeşitli müdahale yöntemlerini kısıtlayan kuruluşları içerir (Çelik, 2006). Sosyal koruma, temel özellikleri sosyal olarak çözümlenen, sosyal ve siyasi kurumlardan ayrılan bir piyasa toplumuna verilen tepkidir.

2.2. TÜRKİYE'DE SOSYAL DEVLET

2.2.1. Osmanlı'da Sosyal Uygulamalar

Osmanlı'da şehir yapısı genel olarak cami etrafına inşa edilmiştir, caminin hemen yanında medrese, tekke, misafirhane, han ve imarethane gibi yapılar bulunur. Osmanlı'da camiler bütün şehirler padişah, vezirler, paşalar, bürokraside bulunan kişiler ve hayırsever zenginlerce inşa ettirilmiştir.

Camiler birer ibadethane olmanın yanından ilim okutulan, kadıların hüküm verdiği, kültürel hizmetlerin yapıldığı, sosyal hayatın döndüğü ve padişah ve valilerden gelen emir ve fermanların ilanının yapıldığı yerler olarak işlev görmüştür.

Kervansaray ve hanlarda yollar üzerine ve şehrin merkezi bir yerine kurularak etrafi yüksek duvarlarla çevrilip gelen misafir ve tacir için güvenli bir yer haline getirilmiştir. Bu sayede ticaretin canlanması sağlanmıştır

Bunlardan başka kimsesiz, fakir, miskin ve fakirlere hizmet eden zaviyeler vardı. Bu zaviyeler devletin kurulmasında rolü ve emeği olan ahilere, tasavvuf şeyhlerine ve alperen vakıf olarak bırakılmış yerlerdi. Bu kimseler zaviyelerinde ekip biçtiklerini satarak gelen misafirlerini ağırlarlardı (Hallaçoğlu, 1991).

Burada belirtmek gerekir ki, Osmanlı Devleti merkezine İslam dinini koyan hukukunu ve sosyal yapısını buna göre tasarlayan bir devlettir. Devlet, yeniçerilerin ve memurların ihtiyaçlarını giderdiği gibi kendi tebaasından olan fakir, kimsesiz aciz yolda kalmış ve hastalara da yardım etmek zorundadır. Altyapı ve üstyapı, sağlık, kamu binalarının inşası, eğitim kurumlarının idamesi gibi her türlü görevlerin sahibidir (Yediyıldız, 1982).

Osmanlı toplumunda sosyal yapıya en çok destek veren kurum vakıf müesseseleridir. Bu vakıfların günlük hayat ile sıkı bir ilişkileri vardır. Vakıf sistemi sadece İslam dini içerisinden çıkmış ve gelişmiş Osmanlı sosyal yapısının en önemli karakteridir.

Vakıflar Osmanlı Devletinde, günümüz sosyal devletinde yerine getirilmesi gereken işleri ve daha fazlasını yerine getirmekte olan kurumlardır. Halkın eğitim-öğretimden sağlığa kadar olan ihtiyaç ve hizmetleri bu vakıflar tarafından yerine getiriliyordu. Bugüne bakarsak sosyal güvenlik kuruluşlarının görevlerini, o zamanlarda

vakıflar tarafından üstlenilmiş, sahih ve gayri sahih vakıf diye ikiye ayrılan vakıflarla Osmanlı Devletinin her yerinde bir vakıf bulunmaktaydı (Tabakoğlu, 1993).

Vakıflar, dengeli gelir dağılımı, toplumun her kesimine eşit fırsatlar vermesi, adaletin sağlanması gibi konularda devlet için çok önemli işlevler görür. Vakıflar gerçekten kişileri büyük ve küçük riskler karşısında koruma hedefiyle hareket etmişlerdir. İslam diniyle beraber ortaya çıkan vakıf anlayışı Osmanlı Devleti ile zirveye ulaşmış hatta hayvanları dahi kapsayacak kadar çok çeşite ulaşmıştır (Doğan, 1999).

Toplum ve devlet ilişkileri açısından baktığımızda, vakıflar halkın devleti hiçbir zorlama olmaksızın, rızaya dayalı olarak desteklediği kurumlar olarak görüyoruz. Bunun yanında halk içinde itibarlı ve zengin kişilerin topluma karşı bir vefa borcu ve vicdanlarını rahatlatmak amacıyla çeşitli vakıf müesseseleri kurduklarını görüyoruz bu sayede toplum içinde saygı ve güven bağları daha kuvvetli olmuş oluyor (Şeker, 1984).

Osmanlı Devleti'nde vakıflar Hayri ve Avarız diye iki kısma ayrılır:

a) Hayri Vakıflar; Bu vakıfların Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla kurulmuştur. Bu çeşit vakıfların içine her türlü insanların yararına olan hastane, aşevi vb. yapı girer. Bu vakıftan yarar sağlayanların onda üçü fakirler olursa Hayri vakıf sayılır. Vakıflar zenginlerin ve fakirlerin yaralanacağı vakıflar olarak iki kısma ayrılır (Akgündüz, 1988). İlkinden ayırım olmaksızın herkes yararlanabildiği gibi, ikinci vakıflardan sadece fakirler faydalanır.

b) Avarız Vakıflar; sosyal hizmet amacıyla kurulmuş olan vakıf türüdür. Hastalık, felç, doğal afet ve fakirlik gibi durumları anlatmak için arıza kelimesinin çoğulu olan avarız kelimesi kullanılmıştır. Müslüman ve diğer din mensuplarına ayırım yapmaksızın oturdukları kasaba ve şehirlerde hizmet edilirdi.

Osmanlı toplumsal sisteminin diğer en önemli yardımcı sosyal güvenlik aktörü loncalardır.

-Lonca; İtalyanca “loggia” kelimesinden türeyen lonca terimi, Osmanlı Devleti'nde “oda” manasında kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin doğu ülkeleriyle yaptığı ticaret gerildikten sonra İtalyan ticaret merkezleri ile olan ilişkileri sonrasında lonca kavramının kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Başlangıçta tarikat anlayışı ile ekonomik özellikleri birleştiren bu kurum geçen zamanla birlikte değişmiş ve bir meslek kuruluşuna dönüşmüştür (Şener, 1991).

Esnaf birlikleri, faaliyet gösterdikleri iş kolunun alt birimlerinde her mal ve hizmetin özelliklerine göre ayrı gruplar halinde örgütleniyordu. Bu durumda, belirli bir bölgede üretilen farklı özelliklere sahip her mal ve hizmet için farklı birlikler oluşturuluyordu (Cipolla 1974).

Osmanlı kentlerindeki loncalar, ekonomik yaşamın temel eksenini durumundaydı. Kentlerdeki hareketliliği şüphesiz loncalar gerçekleştiriyordu. Küçük atölyeler kentlerde kurulmuştu. Kent halkı esas olarak gelirini bu işyerlerinden sağlamaktadı. “Osmanlı yönetimi, ülkenin her yanına yayılmış bulunan, devleti ekonomik ve toplumsal konuda destekleyen loncalara geniş haklar tanıdı.” Loncalar, vergi gelirlerini devlet adına toplayarak ve bazı durumlarda devletin arz hedeflerini gerçekleştirmek için çalışan yarı resmi kuruluşlar gibi görev yapıyordu. Gönüllü örgütler olarak ortaya çıkmış olsalar da işte bu şekilde zamanla gelişkin bir bürokrasinin parçası, vergi birimlerinin ve bazı angaryaların karşılayıcıları haline gelmişlerdi. Bununla beraber örgütlü bir yapıya sahip loncalar, siyasal otoriteye karşı tepki geliştirebiliyor, hatta siyasal otorite boşluğunu zaman zaman doldurmaya çalışıyordu (Kuran, 1999).

Esnaf birlikleri her zaman yerel olma özelliklerini korumuş, hiçbir zaman ulusal bir kimliğe sahip olamamıştır. Aslında genel anlamda halkın talep ettiği pek çok ürün ülke toprakları içinde loncalarca üretiliyordu. İthal edilen ürünler daha çok lüks mallar ile baharat gibi ürünlerdi. Bulunduğu bölgedeki pazarda ürettiklerini satacak olan esnaf bu işi dolaysız bir şekilde kendisi yapıyor, ancak farklı bölgelerdeki pazarlar hedeflenmişse tüccarların girişimine ihtiyaç duyuluyordu.

Genel yapının oluşmasında İslam anlayışının önemli rol oynadığını bildiğimiz esnaf birliklerinde, dinsel farklılıklar çok fazla ayırıcı bir etki yapmamıştır. Önceki loncalarda aynı dinden olanların üyeliği söz konusuydu, ancak devlet sınırları genişledikçe daha fazla sayıda Müslüman olmayan kişi ülkede yaşar hale gelmiştir. Özellikle bazı iş kollarında Müslüman olmayanların daha şekilde faaliyet gösterdiklerini görüyoruz. Hangi dine inanmış olursa olsun bütün Osmanlı esnafı 1180 ile 1768 yılları arasında aynı loncada faaliyetlerini sürdürebilirken bu tarihten sonra farklı dinlere inanmış kişiler ayrı ayrı loncalar kurmuştur (Baltacı, 1995).

Kalitenin çok önemli olduğu loncalardaki herhangi bir üye belirlenen standartlardan farklı, daha kötü bir mal ürettiğinde bununla ilgili olarak halk uyarılırdı. Özellikle küçük

olan kentlerde zaten birbirini tanıyan kentliler arasında duyulan bu kötü olay sonrasında büyük olasılık esnaf kenti terk etmek zorunda kalırdı.

Loncalarda da tıpkı fütüvvet teşkilatlarında olduğu gibi zor durumda olan üyelere yardım edilirdi. Bu üyeye iş aktarılması sık karşılaşılan bir durumdu. Yine de loncalar, hiçbir koşulda eşitlikçi kuruluşlar olarak kabul edilemezler (Kuran 1999). Üyelerin çıkarları her zaman diğer lonca üyelerinin ve tüketicilerinin çıkarlarından önce gelirdi. Hiyerarşik bir yapısı olan loncanın en alt düzeyinde yer alan çırak bile bazı ayrıcalıklardan yararlanı ve ilkelere uygun davranmayı sürdürdüğü takdirde günün birinde usta olacağını bilirdi. Bu nedenle de loncalarda üye sayıları sınırlı tutulmuştur.

Lonca üyelerinden biri daha fazla satış yapma amacıyla fiyatları düşürdüğünde, daha fazla ürün satarak daha fazla kar elde edebilecektir. Bununla beraber bu durum diğer üyelerin satış miktarında azalışa neden olacaktır. Böylesi girişimlerin tüm üyeler için zararlı olduğunun farkında olan üyeler, loncada varolan disiplini elde edebilecekleri olası karlara tercih etmiştir.

Osmanlı Devleti sonuç olarak ilk kurulduğu andan beri İslam dinini temel alarak hukuk kaideleri ve toplum sistemi kurmuştur. Devlet halkının ihtiyaçlarını karşılamakla beraber devletin iş ve maddi yükünü hafifleten vakıf müesseseleri vücuda gelmiştir. Bu kurumlar Osmanlı Devleti'nin büyümesiyle gelişip çeşitlenmiştir. Vakıflar, devlet-halk ortaklığının bir tezahürüdür de denilebilir.

2.2.1.1. Tanzimat Sonrasında Devletin Sosyal Karakterinde Dönüşüm

Osmanlı'nın sosyal devlet anlayışı incelendiğinde Batılı devletlerin sosyal devlet anlayışından oldukça farklı olduğu görülüyor. Osmanlı Devleti'nde güç tek bir elde olmasına rağmen Avrupalı devletlere göre daha dayanışmacı, saygılı ve birlikte hareket eden bir sosyal sistem mevcuttur. Loncaların ekonomideki etkisiyle, vakıfların sosyal yaşantıdaki varlığıyla ve toplumda ki uçurumları engelleyen zekât müessesesi ile kaliteli bir toplum ortaya çıkmaktadır. Günümüz sosyal politika bakış açısıyla ve bilgisiyyle baktığımızda Osmanlı'da ki sosyal devlet sistemini anlamada ve kategorize zorluk çekiyoruz buna karşın kendine has yapısıyla kendi dönemi içinde çok iyi bir hizmet anlayışı sunmuştur. Tüm bu iyi yanlarına karşın devletin çöküşüyle beraber sosyal hizmetlerde sekteye uğramış hatta bazıları durma noktasına gelmiştir. Bu yeni hal

karşısında Devlet bazı önlemler alarak bu buruma müdahale etmiştir.Devlete mecburi bir takım görevler yükleyen bu gelişmeyi kısaca göz geçirmek gerekir.

Osmanlı İmparatorluğu 1600'lere kadar çok iyi bir bütçe ve yeterli sanayiye sahipti. Tarım ürünlerinde ve sanayi ürünlerinde kendisine yetecek kadar iyi bir seviyeydi. Sanayi inkılabı ile birlikte 1700'ler de Osmanlı Devleti Batılı devletlerin gerisinde kalmaya başladı. Sanayi devrimi ve verilen Kapitülasyonların etkisiyle Osmanlı için geri dönülemez bir yıkım başlamış oldu. 1800'ler den sonra Osmanlı Batı'nın gerisinde tekniklerle tarım yapmaya devam ediyordu. Esnaf ve küçük atölyeler gelişen Avrupa Sanayisine ve mallarına karşı koyamadılar ve verilen tavizlerle birlikte Osmanlı pazarı yabancı sermayenin eline geçti (Talas, 1992). Osmanlı endüstri ise daha çok askeriye ve devletin bazı ihtiyaçlarını karşılamak için yine devletin sermayesi ve bazı yabancı yatırımların ortaya koyduğu işletmelerden oluşmaktadır (Koray, 2000). Osmanlı Devleti'ndeki bağılı ekonomik sürecin önemli bir sonucu siyasal düzeyde görüldü Osmanlı devletinin egemenliği bir yarı-sömürge statüsüne indirildi. Osmanlı devleti gümrük vergilerini ayarlayabilmek, yabancıları ve bunların kontrolüne girmiş olan azınlıkları vergilendirmek ve yargılamak haklarını kaybetti (Talas, 1992). İmparatorluk içinde ki sosyal hizmetler gelişen bu ekonomik istila karşısında hazırlıksız yakalanmış çöküntüye uğramıştır, modern anlamda bir değişim yapılamamıştır. Çöken lonca sistemi ve küçük esnafı daha fazla koruyamamış ve Mecelle ile ortadan kaldırılmıştır (Serter, 1994). Mecelle, devletin iktisada ve ekonomiye yaptığı ilk önemli müdahaledir.

Osmanlı devletinin yarı-sömürge statüsü, sanayi birikiminin hem devlet hem de yerli özel sermaye aracılığıyla gerçekleştirilmesini güçleştiren başlıca etken oldu. Öte yanda ise, iç Pazar yeni sanayi işletmelerini uyardığı zaman, bu olanaklar, büyük ölçüde ayrıcalıklı konumdaki yabancı kapitalistlerin ya da yabancıların koruduğu yerli gayrimüslimlerin eline geçti. Bunlar 1838 sonrasındaki hukuk düzeni içinde sahip oldukları genel ayrıcalıklarına, Osmanlı hükümetinden elde ettikleri işletme tekelleri ve benzeri özel ayrıcalıkları da eklediler (Tezel, 1986).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslim tüccar ve sarraf çevreleri 16. Yüzyılda büyük önem kazanmaya başladı. Padişah, saray mensupları ve kıdemli devlet görevlilerinin, kendilerine ait Has'ları giderek daha çok iltizama vermesi bunda büyük bir rol oynadı. Birçok eyalette toplam vergi alanlarının yarısından fazlasını oluşturan "padişah" ve "ümera" haslarından vergi toplama işinin mültezimlerin hazineye önemli

peşin ödemeler yapmak zorunda olması, para sermayesinin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyo-ekonomik güç dengesinde önemli bir yer elde etmesini kolaylaştırdı. Toplumsal yapıdaki değişiklikler içinde binlerce dirlik sahibinin tasfiye olması, 17. Yüzyılda ömür boyu mültezimlik, 18. yüzyılda ise eyaletlerin birer bütün halinde mültezim-valilere bırakılmasının yaygınlaşması, gayrimüslim tüccar-sarrafları daha da güçlendirdi. Bunlar ya mültezim olarak vergi-getirim kaynaklarını kendileri kesime alıyor, ya da Müslüman askeri gruplar, ayan ve derebeyleri arasında çıkan mültezimlerin üstünde, ellerinde tuttıkları para fonları aracılığıyla iktisadi hatta siyasi denetim kuruyorlardı. Valiler, eyaletlerin gelirleri karşılığında İstanbul hükümetine ödenen güvence akçesini sarraflardan borç alıyor, sarrafların bu borçlara uyguladığı yıllık faiz oranları %25'in altına düşmüyordu.

Asıl güçlerini aracılığı yaptıklarını yaptıkları Avrupalı tüccarlardan alan bu Ermeni, Yahudi ve Rum İstanbul sarraflarından bazılarının serveti, 18. Yüzyıl sonlarına doğru 1 milyon sterlini bulmaktaydı. Yerli gayrimüslim tüccar-tefecilerin Osmanlı ekonomisinin kapitalist dünya piyasasına eklenmesi açısından yerine getirdiği temel işlev, Avrupalı tüccarlarla bunların Osmanlı ülkelerindeki tüketim ve üretim alanlarını kapitalist gelişme merkezlerindeki birikime bağlayan zincirlerin Osmanlı İmparatoru'ndaki başlıca halkalarını oluşturmaktı. Birçok Müslüman, Türk tefeci-bezirgân ise bu zincirlere giderek daha çok gayrimüslimlerin aracılığıyla tutunmak zorunda kalıyordu (Tezel, 1986).

Savaşlar, ayaklanmalar ve ihtilaller karşısında ancak savunma politikası izleyerek varlığını korumaya ve sürdürmeye çalışan Osmanlı yönetimi, bunun için Avrupa'nın sağladığı gelişmelere uygun düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştı. 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe artan bir hızla sürdürülen bu düzenlemeler özellikle askerlik alanında yeni ihtiyaçlar doğurdu. III. Selim Nizam-ı Cedit Ordusu'nun ihtiyaçları için silah ve kumaş satın almak gereğini duymuştu. II. Mahmut döneminde memur ve askerler için kabul edilen yeni kıyafetlerle tepeden tırnağa kadar, fes, ayakkabı ve setre pantolonluk kumaşlar dışalım ile sağlanmaya başlandı (Çadırcı, 2013).

Ticaret yolları üzerinde bulunmanın olanaklarından yararlanmış bulunan Osmanlı Devleti, Güney Afrika deniz yolunun keşfedilmesiyle kara ticareti ve yolları için tehlike çanları çaldı. 17. Yüzyıldan sonra ipek ve baharat ile diğer doğu ürünleri deniz ticaret yolları ile Batıya taşınmaya başlandı. Bu olay, Şam, Halep, Bağdat, Diyarbakır, Bursa gibi kumaş sanayii gelişmiş kentlerin de önemlerini yitirmelerine sebep oldu. Ticaret ve

sanayideki çöküntü etkilerini ziraatta de göstermeye başladı. Osmanlı İmparatorluğu'nun lehine olan ihracat farkı azalmaya yüz tuttu. 19. Yüzyılın ilk yarısından itibaren buharlı gemilerin yapılmasıyla ticaret yollarının kısalması, kervanlarla ve Osmanlı topraklarından geçerek yapılan Asya-Avrupa ticaretine son darbeyi indirdi. Bundan böyle Osmanlı devleti ticaret bakımından Avrupa ile Asya arasında, atıl bir duruma düştü.

Osmanlı tüccarı, bilgisizlik, sermaye yokluğu, kredi olanağının bulunmaması, yerli Müslüman tüccarın yabancı tüccarla rekabetine imkân vermiyordu. Aracılık yapmak daha kolay ve karlı görüldüğünden çoğu, üretici ile yabancı uyruklu tüccar arasında aktarıcılık ve aracılık yapmayı yeğliyordu. Bir kısmı ise, karaborsa ve stokçuluğa yönelerek, kaçakçılık yapıyordu (Çadircı, 2013).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat sonrasında işçilerle ilgili sınırlı kapsamlı toplumsal politika düzenlemelerine 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi ile tanık oluyoruz. Ereğli Kömür Havzası için çıkarılan ve 100 maddeden oluşan bu tüzük, daha çok bölgede kömür madenlerinde kömür çıkarılmasının düzenli bir biçimde türemesini amaçlayan hükümler içermekte idi. Doğal olarak ve bu arada madenlerdeki çalışmalar da kimi düzenlemelere konu olmuştur. Örneğin, günlük çalışma süreleri 10 saat olarak belirlenmiş, işverenin alacaklıları arasında ücret alacaklarına öncelik tanınmış ve çok sayıda işçi çıkarılması durumunda bunun önceden duyurulmasına ilişkin hükümlere tüzük içinde yer verilmişti. Dilaver Paşa Nizamnamesi, işçilerin önemsiz sayılabilecek hastalıklarının madenlerde bulundurulacak bir doktor tarafından tedavisini, ağır hastalıklar söz konusu olduğunda da evlerine gönderilmelerini öngörmekte idi Hastalık iş anlaşmasının sona ermesinin bir nedeni sayılıyordu. Öte yandan, iş kazalarından söz edilmemekte, bunlara karşı önlemler alınması üzerinde durulmamakta idi. İşçiler lehine kabul edilmiş kimi hükümler de, bir denetim düzeni kabul edilmemiş olduğundan, gereğince uygulanamıyordu (Talas, 1992).

Tanzimat'la başlayan dönemde Osmanlı hükümeti, tarımda kapitalist gelişme sağlamak için, arazi sahipliğiyle ilgili hukuk yapısını bilinçli olarak değiştirmeye başladı. Kapitalist mülkiyet ve miras hukukunun geliştirilmesi ve eski hukuk yapılarının artıklarının temizlenmesi yolunda önemli adımlar atıldı. 1831'e son tımarlar da lağvedildi. 1839 Hatt-ı Şerif'ile Padişah, uyrukların can ve mal güvenliğinin korunacağı, bundan böyle herkesin her türlü varlığını dilediğince kullanıp mirasçılara bırakabileceği, müsaderenin yasaklanacağı konusunda yemim etti. Hatt- Şerif'in özel

mülkiyet düzeninden, kamu gönencinin gelişmesi için bir ön koşul olarak söz etmesi önemlidir. Gerçekten de, özel birikimin başlıca köstekleyicisi olan müsadere yönetimi, 1840'da çıkarılan Avrupa üsluplu Ceza Kanunu ile suç sayıldı. Tazminat sonrası döneminin arazi hukukundaki en önemli düzenlemesi olan 1858 Arazi Kanunu ise, tarımda özel mülkiyetçi hukuk yapılarına geçişi büyük ölçüde kolaylaştırdı ve bu geçişin son halkası olan 1926 Medeni Kanunu'na kadar yürürlükte kaldı (Tezel, 1986).

Tanzimat öncesinde eğitim ve öğretim alanında çağdaşlaşma girişimlerinin Anadolu şehirlerindeki kurumlara yansımadığını görüyoruz. Mektep ve medrese dışında açılan yeni okulların tümü İstanbul'da buldukları gibi mezunları da yine orada görevlendirilmiştir. Daha doğrusu, Mühendishane-i Berr-i Hümayun, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve askeri hastahane, Devletin askerlik alanında gerek duyduğu elemanları yetiştirmek amacı ile açılmışlardı. Verdikleri hizmetler çok sınırlı kaldığından ülke genelinde ve Anadolu'da etkinlikler söz konusu değildi.

Sıbyan mekteplerinin yeniden düzenlenmesi, Rüştîyelerin herkes için öğrenimi gerekli ilimlerin okutulduğu eğitim kurumları olarak faaliyete geçirilmesi, İstanbul'daki bütün tebaa çocuklarının devam edebileceği ve her türlü ilmin okutulduğu bir "Darülfünun" kurulması önerilmekteydi. Sürekli bir "Maarif Meclis" teşkilide isteniyordu (Yalçın, 1984).

Tanzimat'tan itibaren devletin ekonomik ve siyasal yapılarında kimi değişikliklere girişilmiştir. Tanzimat'la birlikte Osmanlı devletini yönetenler daha çağdaş bir toplum ve devlet yaratma düşüncesi içine girdiler. Birçok alanda maddesel gücünü kanıtlamış ve yeni ekonomik, sosyal ve siyasal atılımları başarmış olan Avrupa, bundan böyle Osmanlı yöneticilerini daha yakından ilgilendirdi. Tutucu çevrelerin yeniliklere karşı direnmeleri de gittikçe azalıp daraldı. Ama Tanzimat ve onun içinde olduğu ekonomik, sosyal ve siyasal durumlar bir sosyal politikanın doğmasına henüz elverişli değildi. Devleti yönetenler bu anlayışa erişememişlerdi.

Bu dönemde sosyal politikaya ilişkin ve bazen genel bir yasa ya da tüzükler içinde yer alan sınırlı düzenlemelere rastlıyoruz. Dönemin Medeni Kanunu olan Mecelle içinde çalışma yaşamına ilişkin kimi düzenlemeler yer almıştır. Bu düzenlemelerin bir toplumsal politika düşüncesinin ürünleri olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü işçi ve onun emeği, mal sayılmakta, onun gibi alınıp satılabilmekteydi. Burada iş anlaşmasının, anacak işçiliği meslek edinen kimselerle yapılabileceği kuralı getirilmişti. Mecellenin 563. Maddesinde

deniliyordu ki, eğer ücret mukavele edilmeden bir kimse diğerine, talebi üzerine hizmet ederse, ücret alabilmesi için ücretle hizmet eder makuleden olması lazımdır. Bunun yanında Mecelle, ücretlerin malla ödenmesini yasaklamakta ve çalışma sürecinin gün doğumu ile başlayıp gün batışı ile sona ereceği hükme bağlamaktaydı (Talas, 1992).

Osmanlı döneminde, özellikle Tanzimat ve meşruiyetten sonra, dul ve yetimleri de dâhil olmak üzere, kamu hizmetinin ve kamu hizmetinde çalışan askerlerin emeklilik statüsünün sağlanmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Böylece, kamu sektörü çalışanlarının ve ailelerinin yaşlılık, maluliyet ve ölüm sigortası geçmiş tarihe aktarılmıştır. Kural olarak, 65 yıl emeklilik yaşı olarak kabul edildi. Finansman hükümet ve paydaşlar tarafından sağlandı. Mülkiye, askeriye ve ilmiye adı altında üç kategori emekli sandığı kurulmuştu. Bunların daha etkin ve verimli çalışmalarını sağlamak ve mali durumlarını düzeltmek amacı ile Avrupalı uzmanların yardımlarına başvuruluyordu. Fransız uyruklu Oltmar adındaki uzmanın yürürlükteki mevzuat hakkında hükümete sunduğu raporda hangi ilkeler doğrultusunda yasa tasarıları düzenlenmesi gerekeceği belirlenmekte ve emeklilik yaşı, kurulmuş sandıkların yönetimi, mali yapı ve birikmiş fonların nasıl nemalandırılmasının uygun olacağı, ölüm durumunda eş ve çocuklara, ana ve babaya yapılacak yardımlar, finansmanı sağlamak için mülkiye ve ilmiye kesiminin aylıklarından hangi oranlarda primler alınacağı, mülkiye ve ilmiye emeklilik sandıklarının mali durumu üzerinde durulmakta idi.

Askeriyenin emeklilik konusu, raporun ayrı bir bölümü içinde ele alınmıştı. Burada özellikle Askeri Emekli Sandığının gösterdiği yüksek mali açıkların nedenleri üzerinde durularak iyileştirme önerileri ileri sürülüyordu. Emekli aylıklarının yüksekliğinden ısrarla söz ediliyordu; çalışırken alınan aylık ile emekli olduğunda alınan aylık arasındaki farkın çok az olması nedeni ile 43, 44 yaşlarında emekli olmaya özendiriliyor. Deniliyordu ki. “Devlet gelirleri, görev başında bulunan ordunun hazırlanmasına ve gelişmesine, ilerlemesine ayrılmak gerekirken, bunları emekli aylıklarına ayırmak pek akıllıca bir hareket sayılmaz.” Bu düşünceden ve gerçekten yola çıkan adı geçen uzman raporunda, yeni yasanın Fransız ve Alman emeklilik yasaları doğrultusunda ele alınıp iyileştirilmesini öneriyordu (Talas, 1992).

İkinci meşrutiyet içinde toplumsal politika bakımından önemli sayılabilecek yeni gelişmeler söz konusu değildi. Bununla birlikte, önceki döneme bakıldığında siyasi koşulların daha elverişli olduğu söylenebilir. Bir anayasa ve buna göre oluşan parlamento

ile siyasal partiler var. Siyasal rejim halkın sorunlarına ilgisiz kalamamakta bununla birlikte ekonomik ve toplumsal koşullarda önemli bir değişiklik görülmemektedir. Kapitülasyonlar ve ondan yararlanarak Türk pazarında tam bir egemenlik kuran Avrupa sanayii ve ürünleri sanayileşme konusunda büyük engeller oluşturmuştur. Ne sermaye birikimi, ne de bir yetenekli işgücü potansiyeli ve yönetici kadro bulunmaktadır. Bitmeyen savaşların bu olumsuzluklara ve engellere dâhil edilmesi, her açıdan koşulları daha da kötüleştiriyor. Bununla birlikte bu dönemin üç yasası üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlar; Tatili Eşkâl Cemiyetleri Hakkında Kanunu Muvakkat (İşlerin Durdurulması Cemiyetleri Hakkında Geçici yasa, 8 Ekim 1908), Tatili Eşkâl Kanunu (İşlerin Durdurulması Yasası, 8 Ağustos 1909) ile Cemiyetler Kanunudur (1909). Bunlardan ilki yani İşlerin Durdurulması Dernekleri Geçici Yasası, demiryollarında, liman ve rıhtımlarda yükleme- boşaltma işlerinde, aydınlatma, su, tramvay ve kent içi vapur ulaştırmasında çıkan iş uyuşmazlıkları konusunda düzenlemeler öngörüyordu. 13 maddeden oluşan bu geçici kanun, grevler üzerine belirli kurallar ve yasaklar koymaktadır. Grevlere iyi gözle bakılmamıştır. İşçilerin işleri bırakması ile kamu hizmetlerinin aksamalara uğramasından yakınılmaktaydı. Yasanın birinci maddesi yukarıda sayılan işlerde çalışma koşullarında ilişkin konularda bir uyuşmazlık çıkması durumunda bunun Ticaret ve Bayındırlık Bakanlığına bildirilmesini zorunlu tutmakta idi. Uyuşmazlık, hükümet, işçi ve işveren temsilcilerinden oluşan bir kurulda görüşülüp karara bağlanmaktaydı. İşçiler bu kararı kabul etmeyip hizmeti bırakmakta serbest idiler. Fakat işyerinde çalışma özgürlüğünü önleyici bir harekette bulunamayacağı gibi gösterilerde yapamayacaktı. Anlaşılacağı gibi, düzenleme greve bir tür yasak getirdi. Çünkü grevler ve grevlere katılan işçiler, işi bırakmak niyetinde değiller. Bunun dışında da 8. Madde sendikaların kurulup çalışmalarını bir bakıma yasaklamıştı. Çünkü sendika kurmaya özendirmeyi ve teşviki de hapis ile cezalandırıyordu. Bunun dışında kamuya ilişkin hizmetlerin görülememesine katılan kimselere hapis cezası verilmesi yasa da öngörülmüştü.

Cemiyetler Kanununa gelince, günümüzün Dernekler Yasası ile kıyaslanınca, Meşrutiyetin bu yarasını oldukça liberal saymak gerekir. Yasaya göre dernek, birkaç kişinin bilgi ve çalışmalarını ticari olmayan amaçlar dışında bir araya getirdiği bir birimdir. Önceden izin alma koşulu yoktur. Kavim ve cinsiyet esaslarına göre siyasal dernekler kurulamayacağı esası kabul olunmuştur. Yasa genelde yasaklayıcı değil, düzenleyici bir nitelik taşıyor. Bununla birlikte, derneklerin hükümete tarafından

denetlenmesi ve kapatılabilmesi esası yasada yer almaktadır. Yörenin en yüksek mülkiye amirinin izni ile zabıta derneğın ikametgâhına girebilmekte ve defterlerine el koyma yetkisine sahip bulunmaktadır (Talas, 1992).

Osmanlı Devleti'nde Sosyal politikaya ilişkin devlet düzenleme ve karışmaları ana çizgileri ile yukarıdaki çerçevenin sınırları içinde oluşmuştur.

Tanzimat'tan sonra ki Osmanlı Devleti'ndeki yardımlar üç kısımda incelenebilir. İlk kısımda ki yardımlar devlet hazinesinden fakirlere yönelik nakdi yardımlar olarak yapılmaktaydı. İkinci kısımda ise Sultan II. Abdülhamid'in hayır işi olarak yaptırdığı yardımlar vardır. Son kısımda ise II. Abdülhamid'i devirip onun döneminin izlerini silmeye çalışan ve çağdaş bir sosyal yardım politikası izlemeye çalışan girişimler vardır.

Sultan II. Abdülhamit'in yapmış olduğu yardımlar geçiş dönemi açısından oldukça önemlidir. Osmanlı, geleneksel sistemin çökmesiyle yardım faaliyetlerinin devlet olarak tek başına karşılamak durumunda kaldı (Özbek, 2002).

Sultan Abdülhamit devrinin en önemli olayı padişah yaptığı yardımlarla halkını korumaya almıştır. Halka karşı yaptığı yardımlar ile devrinde halkının kendine ve devlete olan saygısını ve sevgisini kazanmıştır.

II. Abdülhamit yardımlarının başka bir amacı ise Pay-i Taht' tan uzak olan yerlerde ki halka ulaşmak ve onları Batılı istilacıların kültüre ve dine olan saldırılarını durdurmaya çalışmıştır (Özbek, 2002).

Sultan Abdülhamid devrinde tesis edilen bu kurumlarla, kurumsal anlamda modernleşmiş bir devletin ilk adımları böylelikle atılmış oldu. Darülaceze, Hamidiye Etfal Hastane-i Âlisi, Darülhayr-ı Ali gibi kurumlar Cumhuriyet devrinde de yaşamına devam edecek kurumlardır.

2.2.2.Cumhuriyet Döneminde Sosyal Devlet Politikaları

Türk toplumu 600 yıllık Osmanlı tecrübesinden sonra kurulan Cumhuriyet rejimi ile birlikte modernleşme yolunda en büyük adımı atmıştır. Bu adım karışık yapısıyla kendine has bir özellik sunar. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti kendisine miras kalan Osmanlı endüstrisini geliştirecek politikalar izleyerek işe başlamıştır. Önce kendisine daha sonra değineceğimiz Türkiye İktisat Kongresi'ni İzmir'de toplamıştır. Her şehirden gelen esnaf ve işveren temsilcileriyle ülkenin gelecek sanayileşmesi hakkında yapılacak yol haritası belirlenmiştir. Bu kongre özel girişimciliğe önem vermiştir. Ancak özel

girişimi teşvik için çıkarılan gümrük Tarife Kanunu ve Teşvik-i Sanayi Kanunu ve bazı diğer tedbirler özel sektörü canlandırmaya yetmemiş bunun üzerine devletçilik politikasına geçilmiştir (Koray, 2000).

Bunun üzerine devlet ilk iş kanunu kabul edilen 1921 tarihinde çıkarılan 151 sayılı “Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair Kanun” ve 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i umumiyesine Olarak Füsühtune Dair Kanun”u çıkarmıştır (Tokol, 2014). Bunu takip eden diğer yasalar ise şöyledir; 1925 yılında çıkarılan “Hafta Tatili Kanunu”, “Ulusal Bayram”, “Genel Tatiller Kanunu” ve 1936 yılında çıkarılan “İş Kanunu”dur bunların yanında 1930 yılında “Umumi Hıfzısıhha Kanunu”, “Medeni Kanun”ve “Borçlar Kanunu” gibi işçileri korumaya yönelik kanunlar getirilmiştir (Tokol, 2014).

Bunların içinde “İş Kanunu” çıkarılan en kapsamlı kanun olmuştur. Bu yasa çok baskıcı bir karakterdeydi öyle ki işçiye grev hakkı ve sendika hakkı verilmemiştir (Koray, 2000). Ayrıca bu yasa ile beraber işçiler “bedeni ve “fikri” olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Tokon, 2014). Bu yasada ki sıkı düzenlemelerin 1925’de ki İsyân ile alakasını da unutmamak gerekir, bundan dolayıdır ki toplu iş bırakmalara ağır cezalar getirilmiştir.

2. Dünya Savaşı’nın ardından Dünya’da ve Türkiye’de demokratikleşme hareketleri görülmüş, içerdeki bazı etkenlerden dolayı da çok partili sisteme geçilmiştir. Bu yeni sistem yanında özel sermayeyi de canlandırmış ve “İş Kanunu” nda bazı değişikliklere gidilmiştir. Artan liberal etki ile beraber çalışma hayatının düzenleyen “Çalışma Bakanlığı” kurulmuş ardından gelen yıllarda ise “İş ve İşçi Bulma Kurumu” kurulmuştur. Demokratikleşme ve getirdiği özel sektörün gelişmesi ile “Sendikalar Kanunu” çıkarılmış ama bunların siyasi faaliyetler ile meşgul olması yasaklanmıştır. Daha sonra “iş mahkemeleri” kurulmuş ve “Basın ve Deniz İş Kanunları” çıkartılmıştır. 1951 yılında ise “asgari ücret” uygulaması hayata geçirilmiştir. 1954 yılında özel sektörün artan talebi karşılayamaması üzerine “Kamu İktisadi Teşebbüsleri” kurulmuş ve sermayeleri yükseltilmiştir (Tokol, 2014).

2.2.2.1. Türkiye İktisat Kongresi

Yukarıda da değindiğimiz üzere 1923 yılının Şubat ve Mart aylarında İzmir’de bir ulusal İktisat Kongresi toplandı. Kongre’ye başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, meclis üyeleri, büyük toprak sahipleri, İşadamları, esnaf ve işçiler katıldı. İşçiler adına katılma, daha çok İstanbullu iş adamlarının denetiminde olan kontrollü bir katılımdı.

Kongrenin amacı uygulamaya konacak iktisat politikası önlemlerin hakkında hükümet kadroları ile toprak sahibi zengin çiftçiler, tüccarlar ve birkaç sanayici arasında bir anlaşma sağlamaktır. Kongre yönetici kadrolar ile varlıklı ve toplumda söz sahibi zengin kişiler arasında iletişim kurmak için bir zemin olmuştur (Kongar, 1986).

Hükümet'in İktisat Vekâlet'ince oluşturulan bir Heyet-i faale aracılığıyla Kongre'ye sunduğu raporda ise, bir mali- kredi altyapısının oluşturulması gereği ele alındı. Sanayileşmenin can alıcı bir önem taşıdığı belirtildi. Devletin özel girişimlere kredi, teknik yardım sağlayarak ve koruyucu bir gümrük politikası getirerek sanayileşmeyi hızlandırabileceği söylendi. Tarımsal üreticilerin vergi yükü çok ağır bulundu. Köylülerin kapitalist kooperatif etrafında yeniden örgütlendirilmesinin yararlı olacağı görüşü öne sürüldü. Birleştirilmiş bir iç piyasa oluşturulmasında demiryolu ve karayollarının yapımına büyük ağırlık tanınması istendi (Ökçün, 1968).

Kongreye İstanbul'dan gelen Türk tüccarların sunduğu rapor da önemliydi. Milli Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi hükümetten Türk limanları arasındaki deniz taşımacılığında yabancı şirketlere tekeli ayrıcalıklar tanınmasını, yabancı sermayeyle birlikte imalat sanayi ve ticaret kesimlerinde tekeli ortaklıklara gidilmemesini istedi. Bu endişelerin, o günlerde bazı milletvekillerinin önyak olduğu ve yabancı sermaye ile ortaklaşa kurulacak işletmelere dış ticarete tekeli ayrıcalıklar sağlamaya yönelik Milli Türk Şirketi gibi girişimlerden kaynaklandığı söylenebilir. İstanbullu tüccarlar banknot çıkarmakla yetkili bir banka kurulmasını, bu bankanın pay senetlerinin sadece Türklere ve hükümete satılmasını da önerdi. Dış ticarete hükümetin tacirlere piyasa araştırmaları ve bilgi mekanizmaları ile yardımcı olması istendi. Öne sürülen diğer görüşler arasında, gelir vergisi kanununun yeniden gözden geçirilmesi, ticaret okullarının açılması, önemli iktisat politikası kararlarının alınmasından önce hükümetin Türk işadamlarına danışması bulunmaktaydı (Tezel, 1986).

Tüccar grubunun istekleriyle ilgili kararlar büyük ölçüde İstanbullu tacirlerin Kongre'ye sunduğu rapora dayandırıldı. Sanayicilerle ilgili "esas"lar da ise bir koruyucu gümrük taifesi ve politikası uygulanması; sanayi makine ve gereçleri ithalatının gümrükten bağımsız tutulması; 1913 "Teşvik-i Sanayi" kanununun getirdiği kolaylık ve yararların daha da genişletilmesi; bir sanayi kredi bankasının kurulması; sanayi üretiminin girdi ve çıktılarına kamu deniz ve demiryolu taşımacılığında düşük tarifeler uygulanması gibi ilke kararları bulunmaktaydı. Çiftçiler hakkındaki "esaslar" da, iç

bölgeleri başlıca ihraç limanlarına bağlayacak demiryolu ve limanların yapılması; tütün tekelinin kaldırılması ve bu ürünün ekimindeki sınırlamalardan vazgeçilmesi; ülkede asayiş ve kanun egemenliğinin sağlanması; tarım makinaları, gereçleri ve girdileri ithalatının gümrükten bağışık tutulması gibi ilke kararları Kongre'ye katılanların oy birliğiyle alındı. "Aşarın kaldırılmasıyla ilgili karar tüccar ve sanayici grupları; "Ecnebilere hakk-ı mülkiyet tanımamak şartıyla arazi-i emiriyedehakk-ı mülkiyetin mutasarrıfına bilakayd u şart temini" ile ilgili karara ise işçiler ve bazı tacirler muhalif kaldı. İşçiler hakkında ki "esas"lararası, işçilere sendika kurma ve grev yapma haklarının tanınmasıyla ilgili ilke kararı oy birliğiyle kabul edildi. Ayrıca asgari ücret, kaza ve yaşlılık sigortası ücretli yıllık izin uygulanması, daha iyi çalışma koşullarının sağlanması için önlemler alınması, "Memlekette açılacak bütün işlerin türkerbab-ı say ve ameline tahsisi" gibi ilke kararları da alındı. İşçilerin "imtiyazlı ecnebi müesseselerin devletleştirilmesi" için verdikleri önerenin kongrede işçiler dışındakilerin oy birliğiyle reddedilmiş olması da ayrıca ilginçtir (Tezel, 1986).

Kongre yabancı sermaye hakkında ayrı bir karar aldı. Bu kararın birinci maddesinde "Ecnebi sermayesinden müstağni kalamayacağımız aşikârdır" denilmekte ancak yabancı sermayenin ülkeye gelişinin belli bir denetim içinde olması istenmekteydi.

Kemalist yönetici kadro, İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde alınan kararları, işçilerle ilgili olanlar dışında dikkatle uygulamaya çalıştı. Mustafa Kemal'in 1923 Nisan'ında yaptığı Halk Fırkası'nın ana ilkeleriyle ilgili açıklamasının iktisadi bölümü Kongre kararlarının bir özeti gibiydi. 1920'lerdeki hükümet programlarının iktisadi bölümleri de geniş ölçüde Kongre kararlarına dayandırıldı (Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, 1938). 192'lerdeki belli başlı iktisat politikası uygulamaları içinde aynı şey söylenebilir. 1925 yılında aşarın kaldırılması, 1926 yılında, İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesiyle, taşınmaz mallar hakkında son derece az sınırlanmış bir özel mülkiyet hukukunun getirilmesi, ticaret kredisinin sağlanması için 192 yılında İş Bankası'nın ve sanayi kredisinin sağlanması için 1925 yılında "Sanayi Kanununun çıkartılması, 1923 Kongre'sinde alınan kararların uygulamaya konulmasıyla ilgili önemli örneklerdir. İşçilerle ilgili Kongre kararlarına gelince, hükümet bunları uygulamamakta kalmamış, bu konuda ters yönde bir politika izlemiştir. 1930'larda sendika kurma ve grev haklarının yasaklanması bunu gösterir (Tezel, 1986).

2.2.2.2. Anayasalarda Sosyal Devlet

1961 Anayasası'nın 2. Maddesine göre, "Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." 1961 anayasası 2. Maddesinde "Sosyal Devlet" kavramına yer verirken, "sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler" başlığı taşıyan 3. Bölümünde de bu kavramı somutlaştıran hükümleri kapsamına almıştır. İlk kez sosyal ilkelere yer vermiş olan Anayasa sosyal yapı sorunlarını da düzenleme yoluna gitmiştir (Benli, 1991).

Bu model "Batı demokrasisinin müesseselerinin üzerine ve bu müesseselerle kadrolanarak kurulmaya çalışılmıştır. Siyasi yapısı sosyal yapısına oranla daha teminatlıdır. Kurucu meclisin iki yüzyıla varan, batılılaşma çizgisinden ayrılmama, tarihi bir gelişmeyi devam ettirme eğilimini yansıtır. Az gelişmiş bir sosyal yapıyı kalkındırma amacı, ikinci plandan kalmıştır. Fakat bu amaç da vardır." (Tunaya, 1975).

1961 Anayasası'yla kurulmak istenen Sosyal Devlet modeli ekonomik hayata karışıcıdır, düzenleyicidir, planlayıcıdır ve kamu sektörüne ağırlık vericidir. Yalnızca, siyasi demokrasinin sosyal niteliklerle donatılması değil, aynı zamanda az gelişmişlikten kurtuluş yetkileriyle de donatılmasıdır.

1961'den bu yana iktidarlar, Anayasanın aradığı sosyal eğilime ve tutuma sahip olamadıkları için, Türk Sosyal Devlet modelinin Anayasanın koyduğu çizgiyi izleyemediği belirtilerek eleştirilmiştir (Tunaya, 1975).

Sosyal Devlet İlkesi 1961 Anayasasının yeni bir ilkesidir. 1961 Anayasasının 2. Maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin "başlangıçta belirtilen temel ilkelere" ve "insan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir devlet" olduğu belirtilmiştir. Diğer ilkelerle ilgili başlangıçları 27 Mayıs 1960 öncesinin Anayasa tartışmalarında bulmak mümkündür. "Sosyal Devlet" ilkesi ise "27 Mayıs'tan hemen sonraki tartışma ortamında oluşan ve o dönemle birlikte söz sahibi kılınmış yani toplum güçlerinin özlemlerini yansıtan bir ilke" (Soysal, 1986) olarak kabul edilmiş ve "sosyal devlet ilkesi" Anayasa'daki işçiyi koruyucu esaslardan sayılmıştır (Benli, 1991).

"Ne anlama geldiği Anayasada açıkça belirtilmeyen bu prensibin yasa koyucuya yönelik olduğu ve ona gösterici bir vasıf taşıdığı ileri sürülmekle" (Sözer, 1987) birlikte özellikle 1961 Anayasasının hazırlanmasına önyak olan kurucu meclis tartışmalarında

“sosyal devlet”in ne olup ne olmadığı uzun konuşmalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır (Tunaya, 1975).

Bununla birlikte 1961 anayasasından sonra kurulan Anayasa Mahkemesi Sosyal Devlet kavramını çeşitli kararlarında farklı biçimlerde tanımlamaya çalışmıştır.

Sözgelimi “sosyal devlet, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak ulusal gelirin adaletli bölüşümünü sağlayarak sosyal adaleti gerçekleştiren ve güvence alan bireyin refahını sağlayan, emek-sermaye arasında toplumsal bir denge kuran, çalışanları koruyan, sosyal güvenliği sağlayan bir devlettir.” Böylece, Anayasa mahkemesi sosyal devleti “sosyal adaleti, sosyal refahı ve sosyal güvenliği sağlayan devlet” biçiminde tanımlayan klasik tanıma çok yakın bir tanımlama yapmaktadır (Benli, 1991).

O zamanki temsilciler meclisinin hazırladığı tasarının ilkinde, madde 2’de “T.C. ... çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır.” denilmektedir (1982 Anayasası mad. 2,5). Bu ilke o tartışma ortamında aşırı sola kayma anlamında yorumlanmıştır (Tunaya,1975). Ayrıca Anayasanın bütün ilkeleri, sosyal devlet anlayışını destekler mahiyettedir.

Sosyal Devlet olma yükümlülüğü Anayasanın 41. Maddesinde şöyle açıklanır. “İktisadi ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla düzenlenir. İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir.”

42. maddede ise “Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirler alır” denmektedir. 43. Madde de gençler ve kadınların çalışma şartları, 44. Maddede dinlenme hakkı, 45. Maddede ise çalışanların adaletli ücret elde etmeleri için devletin önlemlerinden bahsedilmiştir. 46. Maddede ise çalışanların adaletli ücret elde etmeleri için devletin önlemlerinden bahsedilmiştir. 46. Maddede sendika kurma hakkı, 47. Maddede ise “grev” ilk defa yasal bir güvenceye kavuşturulmaktadır. 48. Maddede sosyal güvenliğe, 49. Ve 50. Maddelerde sağlık, konut ve eğitim alanlarındaki görev ve sorumluluklara değinilmiştir.

“Ancak sosyal devlet ilkesine ilişkin devlet ödevlerinin getiriliş ölçüsü, 1961 Anayasasının 1950 tarihli Hindistan Anayasasından esinlenerek getirdiği esnek bir kurala

bağlanmıştır.” (Soysal, 1986). Bu durum anayasanın 53. Maddesinde “Devlet”, iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadi gelişme ile mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” Denilerek yükümlülüğün şartları dile getirilmiştir (Benli, 1991).

Özet hali ile 1961’in “sosyal hukuk devleti ilkesi” budur.

1982 Anayasası çok özetle 1961 Anayasası’nın özgür ve rahat hareket ruhundan kaçma isteği ile hazırlanmış bir anayasadır (Koray, 2000). “24 Ocak 1980 Kararları” ile benimsenen Neo-liberal politika, ardından “12 Eylül 1980 Askeri Darbesi” sosyal politikada yeni bir dönem başlatmıştır. Kamu kesimine yaklaşım açısından Neo-liberal politika, “ekonomide genel olarak kamu kesiminin, özelde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin etkinliği ve yerini azaltmak, yeni hukuki düzenlemelerle kamu kesimine geçmişten farklı fonksiyonlar yüklemek, özel kesimin daha hızlı gelişmesini sağlamak amacını taşımıştır.” Gerek tüm hak ve özgürlükler açısından getirilen sınırlamalar, özerk kurumların tasfiyesi, gerekse yürütmeyi güçlendiren hükümlerin hepsi bu amacı doğrulamaktadır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile de siyasi partiler kapatılmış, sendika ve konfederasyonların bir bölümünün faaliyetleri durdurulmuş, grev ve lokavt yasaklanmıştır (Tokon, 2014).

İşçiler ve işverenler tarafından ayrı ayrı kurulacak olan sendikaların amacı 1982 Anayasasında belirtilmiştir. 1961 anayasasında böyle bir hüküm bulunmuyordu. 1982 Anayasası’nda sendikaların ancak “ çalışma ilişkilerinde” üyelerinde” üyelerinin hak ve menfaatlerini savunacakları öngörülmüştür (Benli, 1991).

Bununla beraber 1982 Anayasası’nın, sendika kurma hakkı bakımından yukarıda sayılan serbestlikleri getirmekle birlikte, sendikacılığı pek teşvik edici sayılmayan bir hükmü de barındırdığı, o hükmünse “ herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak ya da olmamak koşuluna bağlanamaz” ayrıca “ işçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için en az 10 yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma koşulunun” aranması olduğu belirtilerek eleştirilmiştir (Soysal, 1986).

1982 Anayasası grev ve lokavtlar konusunda 1961 anayasasına nazaran oldukça önemli değişiklikler içermektedir. 54. Maddeye baktığımızda şu özellikler dikkati çekmektedir:

1. Grev bir anayasal hak olarak kabul edilirken lokavt aynı düzeyde önemsenmemiştir. Anayasa tasarısı görüşülürken ilgili maddenin başlığı grev

ve lokavt hakları iken MGK tarafından “Grev ve Lokavt” deyimini tercih edilmiştir.

Grev ve lokavt arasında yapılan açık ayrımın nedenlerinden birinin saldırın lokavtlarının yasaklanması olduğu düşünülebilir. Böylece 1982 Anayasası’nın lokavt sözcüğünü hiç kullanmayan 1961 Anayasasına rağmen grev hakkı lehine bir düzenleme getirmiştir diyebiliriz.

2. Grev, sadece menfaat uyuşmazlıklarında başvurulabilen bir silah olarak kabul edilmiştir.

54. madde de “toplular iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler.” denmiştir. Şu halde toplu sözleşmenin yapılmasından sonra, uygulanması aşamasında, sendika ile işveren arasında bir uyuşmazlık çıkacak olursa işçiler grev hakkına sahip olamayacaklardır. 1982 Anayasası hak grevlerini kabul etmemiştir.

3. Grev hakkına ve lokavta çok sayıda sınırlama ve yasaklamalar getirilmiştir.

12 Eylül 1980 öncesi dönemde karşılaşılan yasa dışı bazı eylemler, uzayan grevler sonucu bakımından önemli zararlara neden olan grevler yeni Anayasanın hazırlandığı sırada grev hakkına çok sayıda yasak ve sınırlamaların konulmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak Türkiye bazı alanlarda sağladığı olumlu gelişmelere karşılık, sürekli hale gelen sosyal sorunların çözümünde geçmişte başarılı, daimi ve kapsayıcı politikalar üretilmediğinden; tüm ülkeleri etkileyen başta küreselleşme olmak üzere 1980 sonrası ortaya çıkan tüm olumsuzluklardan etkilenmiştir ve etkilenmeye de devam etmektedir.

2.3. TÜRKİYE’DE SOSYAL DEVLET UYGULAMALARI

Sosyal hizmetler kavramı, toplumu etkileyen zararlardan korumak ve onlar için bir refah sistemi oluşturmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Sosyal hizmetler, birbirini destekler mahiyette gelişerek refah sistemini ayakta tutmayı amaçlar. Sosyal hizmetler, sosyal devletin hedeflerini ulaşabilmesi için sıkı bir şekilde bir biçimde kurallara bağlanmıştır.

Günümüze baktığımızda, sosyal hizmet uygulamalarının etki alanının genişlediği ve toplumun her kesimini kapsadığı müşahade edilmektedir. Toplumda yaşlıların artması ve modern zamanın aileyi değiştirmesiyle sosyal hizmetlere ihtiyaçta git gide artış göstermektedir. Bu sebeple önümüzde ki yıllarda sosyal hizmetlere daha da ihtiyaç duyulacağı ve etki alanının artacağı beklenmektedir (Taşçı, 2007).

Sosyal hizmet, sosyal devletin prim karşılığı olmaksızın bireylere yaptığı yardımlardan biridir. Sosyal hizmetin başlıca özelliği fertlerle doğrudan ilgilenmesidir. Sosyal güvenlik ise aileye esas alır, ama devletin içerisinde kendilerine bakamayacak olan yetim ve öksüzlerle birlikte özürü ve kimsesiz yaşlılarda bulunmaktadır. Bu tür kişiler için önemli olan şey hizmettir. Bu noktada sosyal hizmetler işin içine girmektedir (Dilik, 1980).

2.3.1. Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Doğuşu Ve Gelişimi

Klasik Osmanlı dönemiyle refah devletinin gelişim süreci başlayan Türkiye’nin, Tanzimat ve modernleşme, Cumhuriyetin ilk yılları ve anayasal dönemini iyice inceledik. Bu nedenle, tarihi ve süreci tekrarlamak yerine, sosyal hizmetin belirli aşamalarını araştırmanın daha münasip olacağına inanıyoruz. Özellikle Osmanlı döneminde, Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihi göz önüne alındığında, bu hizmetlerin vakıflar tarafından daha özenle yapıldığı görülmektedir. Tanzimat ile uygulanan millileştirme programının uygulanması sayesinde tüm ilgili hizmetler Tanzimat’tan sonra devlet tarafından sağlandı. Bilhassa II. Abdülhamit devrinde yapılan kurumlar nitelik açısından kaliteli ve işlevleri çok olan kurumlardır. Darülaceze, Hamidiye Etfal Hastane-i Alisi, Darülhayr-ı Ali gibi kurumlar Cumhuriyet döneminde var olmaya devam edecek kurumlardır. Savaş ve yetimler sorununa cevaben, sadece yetimlerin bakımına adanmış özel kurumlar inşa edildi. Tanzimat’la beraber vücuda gelen müesseseseleşme yeniliği bazı aralıklarla zayıflasa da devam etti.

1926'da yürürlüğe giren“Medeni Kanun”, çocuklar için sosyal hizmet tatbiklerini etki edecek önemli hükümler içermektedir. Bunu özetlemek gerekirse; evlenme ve boşanma, evlat edinme, vesayet, çocukların mülkiyeti, çocuk koruma ve bakıcılık durumunda tarafların ve çocukların hakları ve yükümlülükleri düzenlenmiştir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Medeni Kanun çocukları korumak ve bakımı için ayrıntılı önlemler almıştır (Serozan, 2000).

Tanzimat'tan sonra Himaye-i Etfal adı altında çocuklar için çalışma devam etti. 1921 yılında TBMM başkanı Atatürk, Himaye-i Etfal Cemiyetini himayesi altına aldı. Kurtuluş Savaşına katılan gazi ve şehitlerin çocuklarına bakım ve destek için Ankara’da 1921 yılında kurulan “Himaye-i Etfal Cemiyeti” ekonomik problemlerden dolayı büyük sıkıntılar çekmiştir (Akkaya, 1966). Ancak tüm bu olumsuz şartlara rağmen çalışmalarına devam eden kurum başarılı hizmetler sunmuştur.

2.3.1.1. 2828 Sayılı Yasa ve SHÇEK Denemesi

“Himaye–i Etfal Cemiyeti, 1935 yılında “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu” adını aldı. 1936 yılında bir dernek olarak kurulan Çocuk Esirgeme Kurumunun genel kongresi de aynı yıl içinde yapıldı (<https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/hakkimizda/tarihce/>, Erişim: 25.11.2019).

1949'da, 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun”, devletin gücünü ve çocuk hizmetleri alanında bir örgütlenmeyi ifade eden yasa kabul edildi. Bu yasa, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na çeşitli yasal görev ve sorumluluklar sağlamıştır, ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nın bunu yapamaması ve yerel yönetimlerin ekonomik yetersizliği nedeniyle gereklilikleri yerine getirememiştir. Diğer ara çözüm yöntemleri denenmesine rağmen, istenen işlem 1959'a kadar elde edilememiştir.

“1959 yılında, doğrudan sosyal hizmetlerle ilgili olan Sosyal Hizmetler Akademisi, Sosyal Hizmetler Enstitüsünde faaliyet göstermeye başlamıştır.1961 senesinde Sosyal Hizmet bölümü, 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kuruluşuna Dair Kanun'un 1. maddesi uyarınca dört yıllık bir yükseköğretim kurumu olarak "Sosyal Hizmetler Akademisi" adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Böylece ilk kez Türkiye'de sosyal hizmet eğitimi başladı” (www.shy.hacettepe.edu.tr, Erişim: 07.10.2019).

1961 Anayasası, refah devleti için önemli bir dönüm noktasıdır ve sosyal haklar açısından özel bir yere sahiptir. Anayasanın tüm prensipleri, refah devleti ilkesini desteklemektedir. Bu yıllar sadece anayasal düzenlemeler açısından değil aynı zamanda uygulama açısından da önemli bir dönüm noktası olarak görülebilir. Buna göre, 1963 yılında “Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü” kurulmuş ve şehirlerde sosyal hizmetler için “Koordinasyon Kurulları” oluşturulmuştur. Bu alandaki uzmanların ihtiyaçlarını karşılamak için, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Çalışma alanında eğitim ihtiyacına doğrusal olarak, 1967'de Hacettepe Üniversitesi'nde sosyal hizmet eğitimi başladı (Kongar, 1972).

Çocuk koruma hizmetlerine ek olarak, SHÇEK diğer ihtiyaç sahibi sosyal gruplar için sosyal hizmetler ve hizmetler de sunmaktadır. Başka bir deyişle, SHÇEK ailelere, çocuklara, gençlere, engelli insanlara, yaşlılara, kadınlara ve korunmaya muhtaç diğer insanlara sosyal hizmetler sunmaktadır. Kanunla belirlenen görevler çerçevesinde anaokullarında ve yetimhanelerde korunmaya muhtaç çocuklara, İllere bağlı olan Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve bölge müdürlüklerine bağlı Genel Müdürlük aracılığıyla; huzurevinde yaşlı bakımı; kreş ve anaokullarında gündüz bakım hizmetleri; rehabilitasyon merkezleri, engellilere ve felçli kişilere rehabilitasyon hizmeti sunmakta ve ihtiyaç sahiplerine devlet yardımı sağlamaktadır (Seyyar, 2002).

1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı Kanun uyarınca kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 81 ilde ve Ankara dâhil bazı bölgelerde teşkilatını kurmuştur; ülke genelinde çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler ve aileler için sosyal hizmetler sunan en etkili ve yaygın kurum haline gelmiştir. Tek kaynaklı yönetimin avantajı nedeniyle, hizmetlerin kalitesi ve standartları belirli bir seviyeye yükseltildi. Her şeyden önce, AK Parti iktidarı döneminde SHÇEK'in, üst yönetim açısından yetkilendirilmesi gereken bir bilim insanını donatarak enstitüyü güçlendirmedigine dikkat edilmelidir, bütçesi son 9 yılda neredeyse 8 kat artmış olan kurumun birçok bakımdan iflas etmesine, zayıflamasına ve pozisyonlarını tamamen kapatmasına neden oldu. Akademisyenlerden (profesörler, doçentler vb.) oluşan stratejik müdahale, Sağlık Bakanlığı'nda uzun yıllara dayanan deneyime ve sağlık hizmetlerindeki dönüşümlerin başarılı bir şekilde uygulanmasına yönelik SHÇEK'te sosyal hizmet uzmanlarının etkin bir şekilde etkinleştirilmesiyle sağlanabilirdi. SHÇEK yapısı, devlet bakanlığı yerine yeni bir yürütme bakanlığı yaratılarak uzun yıllara dayanan deneyimle güçlendirilebilir ve güçlü sinerjilerin yaratılmasıyla sosyal hizmette başarı elde edilebilirdi. Dahası, sadece 1000 sosyal hizmet uzmanıyla bile, 310 bin engelli için evde

bakım ücreti almayı amaçlayan ev ziyaretleri ve sosyal araştırmalar büyük fedakârlıklarla yapılmış ve yüz binlerce vatandaşımızın sosyal refahı önemli ölçüde artmıştır. (<http://ismetgalip.com/aile-ve-sosyal-politikalar-bakaligi-kurulmasi-ve-shcek-genel-mudurlugunun-kapatilmasi-ve-tasra-teskilatinin-il-ozel-idarelere-devredilmesi-konusunun-irdelenmesi/> Erişim: 27.12.2019).

2.3.2. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Kuruluşu

2.3.2.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Hizmetler

Dar anlamda korunma ihtiyacı kavramı, çocuğun bedeninin, ruhunun ve fikirlerinin güvenliğinin, yasaların gerektirdiği ölçüde bakım ve özen göstermemesi nedeniyle tehlikeye atıldığı anlamına gelir. Aslında, her çocuk bir yetişkin olana kadar korunmaya ihtiyaç duyar (Akyüz, 2000: 449).

Çocukların Korunması Hakkında Kanun, korunmaya muhtaç çocukların veya suçla karışmış çocukların korunması, hakları ve refahı için yöntem ve temelleridüzenlemektedir. Yasaya göre, çocuğun korunmaya ihtiyacı var; Bu, ihmal edilmiş veya kötü muamele görmüş veya fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ve kişisel güvenliği risk altında olan bir suçun mağduru olan bir çocuktur (ÇKK 3a\1).

SHÇEK yasası uyarınca, çocukların, ruhi ve ahlaki gelişimi veya kişisel güvenlik gereksinimlerinin korunması; ebeveyn olmadan, ebeveynlerden biri olmadan, anne veya babası belli olmayan veya her ikisi de belli olmayan ebeveynleri tarafından terk edilen veya ebeveynleri tarafından ihmal edilen; fuhuş, dilenme, alkol veya uyuşturucu kullanma gibi her türlü sosyal tehlikeye ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız kalan bir çocuğu ifade eder (m. 3/b).

Bu kanunun uygulanması ve çocuk haklarının korunmasına yönelik belirli ilkelerin gözetilmesi kanunla belirlenir (ÇKK 4,1\ a).

“Çocuk Koruma Sisteminde kanunla belirlenmiş bir program tercih edilmektedir. Koruyucu ve destekleyici önlemler bu programın ilk kısmını oluşturur. Bu önlemler, çocuğu aile ortamında korumak için danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma alanlarında alınması gereken önlemlerdir.” (ÇKK 5\1).

“Çocuklar için koruyucu ve destekleyici önlemler kademeli olarak alınmaktadır. Bu karar bir yargıç tarafından veya anne, baba, vasi, bakım ve denetimden sorumlu kişi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve savcının talebi üzerine verilebilir.” (ÇKK 7\1).

SHÇEK, bakım emrinden sonra çocuğa bakar. Bu çözümün uygulanması aşamalı bir süreci izler. Birincisi evlat edinme; çocukla evlat edinmeye hak kazanan kişi arasında yasal ilişkiler kurmak. İkinci seçenek koruyucu aile; çocuklara kısa veya uzun süre bakan, ücretli veya ücretsiz aileleri ve bireyleri ifade eder ve çocuğun bir aile ortamında yaşamını güvence altına alır ve ebeveynlerin yerini alabilir. Buna ek olarak, eğer çocuk kuruma alınır, yaşa ve erkek kardeşlere göre kurumun bakımına aktarılır. Son yıllarda kurumların hizmet sisteminde özgün uygulamalar hayata geçirilmiştir.

2.3.2.2. Yaşlı Hizmetleri

Sosyal Hizmetler, yaşlı insanlar için geniş bir hizmet yelpazesi planlamasından sorumlu kurum olarak faaliyet göstermektedir. Yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili sosyal politikalar geliştirmenin yanı sıra, gereken her türlü bakım hizmetinin altyapısını veya kontrolünü ve ardından izlenmesini sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. İlgili servis alanları yasa ile düzenlenmiştir ve SHÇEK;

- Sosyal ve ekonomik yoksulluk koşullarında yaşlıların belirlenmesi, bakımı ve korunması ile ilgili hizmetlerin organizasyonu, izlenmesi, uyumlu çalışma ve denetimi,
- Ülkedeki yaşlı ve benzeri sosyal hizmetler için bir huzurevinin oluşturulması ile ilgili faaliyetleri dengeli ve ihtiyaçlara dayalı bir şekilde planlamak, uygulamak, izlemek ve uyumlu hale getirmek ve bunları belirli bir programda yaymak,
- Yaşlı insanların toplumda korunması ile ilgili faaliyetlerin düzenlenmesi ve uygulanması,
- Kamu kurumlarının ve bireylerin ve özel hukukun tüzel bireylerince açılan yaşlı bakım kuruluşlarının işletilmesi ve denetlenmesinin belirlenmesi, yönlendirilmesi, izlenmesi, uyumlu hale getirilmesi ve denetlenmesinden sorumludur.

2.3.2.3. Engelli Hizmetleri

Engellilik, kamusal hayata katılma fırsatlarının diğerleriyle eşit olmaması veya sınırlandırılması anlamına gelir. Bu içerikle, terim engelliler ve toplum arasındaki karşılaştırmayı tanımlar. Bu terimin amacı, çevre ve toplumdaki birçok organize olayda var olan eksiklikleri vurgulamak ve engelli kişilerin eşit şartlarda katılımını sağlamaktır (Aysoy, 2004).

Özürlülüğün yapısına göre Türkiye'de çeşitli engelli tanımları bulunsa da, engelli yasasına destek olmak için kimliksel bir tarif yapılmıştır. Yapılan tarife göre “Bedensel, zihinsel veya ruhsal melekelerinde, yaşamın gereği olan işlevlerin zarara uğraması sebebiyle oluşan kalıcı noksanlıktır.” (Ölçen, 1991: 20).

Engel; Bu, kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak birleştiren toplum ve doğal çevre ile gerçekleştirdiği iletişimin farklılaşması olarak algılanır. Engellilerin yaşam standardını yükseltmek, engellilerin topluma verimli bir insan olarak katılımı ve insan haklarının kullanılmasını temin etme çabalarının sürdürülmesi sosyal devletin zorunlu bir gereğidir.

SHÇEK Genel Müdürlüğü, 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun ilgili hükümlerine göre tüm engelli gruplarına hizmet ve iyileştirme, hakların sağlanması ve kamu hayatına katılımına yönelik sosyal hizmetler programı oluşturmak, geliştirmek ve uygulamak zorundadır.

Bu haklara ve engellilerin haklarının korunmasına ilişkin bu anlayış uyarınca, Türkiye'deki refah devleti kanunla güvence altına alınmıştır. Anayasada geçen “Devlet sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır.” Maddesi, engellilerin korunmasının ve kamu hayatına dâhil olmalarına yardımcı olmaktadır. Bu çerçeveye dayanarak hazırlanan yasalar, yönetmelikler ve düzenlemeler ve engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmak için alınan önlemlerdir.

Engellilerin sosyal hayata adaptasyonunu ve katılımını sağlamak için bireysel gelişim ve ihtiyaçlara büyük özen gösterilmekte ve sosyal desteğimizden ve sosyal yardımımızda öncelik verilmektedir. Engelli bir kişiyi var olan fiziksel, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirecek şekilde desteklemek, topluma çalışan ve üreten bir kişi olarak katmaktır.

Hem ülkedeki engelli vatandaş sayısındaki artışın bir sonucu olarak hem de yeni hükümetlerin engelli vatandaşlarının haklarına duyarlılığı ile ilgili olarak önemli adımlar atılmıştır. Başbakan bünyesinde “Engelliler İdaresi”nin kurulmasıyla iyileştirme ve bakım hizmetleri sosyal güvenliğe entegre edilmiş ve ülke düzeyinde çabalar artmıştır.

Belediyelerin, sosyal hizmetler ve yardım alanında öncelikli kurumlar olduğu vurgulanmalıdır. Belediyeler, engellilere yönelik hizmetler yasalara göre belediyelere verildiğinden, engellilerin sosyal entegrasyonunda öncelikli kurumlar haline gelmiştir (Başaran, 2007).

Sosyal Devlet tarafından sosyal yaşamda gerçekleştirilen çalışmanın eşdeğerini yaratma açısından en önemli zorunluluk, yüksek düzeyde bir gönüllü isteği oluşturulmasıdır. Çünkü engelli insanlar hayatta bizimle beraber ve toplumca iyileştirmeye ihtiyaç var. Bu nedenle, diğer sağlıklı vatandaşlar, yalnızca gönüllü hizmetler ve yapılandırılmış sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yüksek düzeyde farkındalığa sahip olabilir.

2.3.2.4. Korunmaya Muhtaç Ailelere Yönelik Hizmetler

Aile Türk toplumunun çekirdeğidir. Aile, gayri resmi yapısıyla güçlü bir sosyalleşme kurumudur ve Türk toplumunun en önemli ve geleneksel sosyal kurumlarından biridir.

Türkiye’de aile kurumunun işlevsel sosyal hizmet modelinin merkezinde varlığını sürdürmesi temel alınmıştır. Bu sebepten ötürü doğrudan ailenin devamlılığına ve fonksiyonelliğine dayanan bir sosyal politika ele alınmıştır. Bu yaklaşıma dayanarak, birçok kurum aileyi korumak için devlet tarafından yapılandırıldı. Bundan dolayı SHEÇEK aileyi merkeze alan “Aile Danışma Merkezi”ni hayata geçirmiştir.

Bu merkezlerde;“Aile danışmanlığı, aile üyeleri arasında ortaya çıkan sorunları, tüm aile bireylerinin katılımı ile aile çözümlenmesi, var olan sorunların ortadan kaldırılarak aile içindeki iletişim, kurallar, roller, yakınlık, anlayış, güven, otokontrol, problem çözme gibi temel öğelerin danışman eşliğinde geliştirildiği yardım sürecidir.” (<http://web.directiva.org/aile danismamerkezi/aile-danismanligi-2/> Erişim: 20.11.2019).

Ayrıca, sosyal adaletin temel şartı olan kadın meselesi devlet tarafından korunmaktadır. Toplumda sürdürülebilir, adil ve gelişmiş bir toplum inşa etmenin tek yolu kadınları güçlendirmek ve sosyal eşitliği sağlamaktır.

Çalışma, kadına yönelik şiddeti ve suistimali önlemek için dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çalışmalar yürütülmektedir. Kadına karşı şiddet onun gelişmesine ve yükselmesini engellemektedir. Bu sorun toplumun gelişmesine ciddi bir engel olarak var olmaya devam ediyor.

Bütün bu sebeplerden ötürü bakanlık maddi imkânsızlık, şiddetli geçimsizlik ve diğer maddi ve manevi problemler sebebiyle, korunmaya muhtaç durumdaki kadın ve ailesine gündüz bakım ve gece yatılı hizmet vermektedir. “Kadın Konukevlerinde, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadınların, psiko- sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümlenmesi sırasında varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı bakım hizmeti verilir” (23400 R.G.\madde 4).

Son zamanlarda, yerel yönetimlerde kadınlar için sosyal politikaların uygulanmasını hızlandırdılar. Kurumlar açarak kadınların eğitimi ve istihdamı alanında önemli çalışmalar yapıyorlar. İSMEK'in varlığının ilk yıllarındaki hedeflerinden biri, kadınları üretim süreçlerine dâhil etmek, onlara bir meslek sağlamak ve ev bütçesine katkıda bulunma fırsatı sağlamak olduğundan, kadın katılımcılar kurslarda her zaman fazla olmuştur. Aynı zamanda, merkezin yöneticilerinin ve baş hocalarının çoğu kadındır.

2.3.2.5. Ayni-Nakdi Yardım Hizmeti

Sosyal yardım, kendisini ve bakmakla sorumlu olduğu kişileri geçindirme imkânı kalmayan kişilere, gelir testine ve kontrolüne bağlı olarak yapılan ve bireyleri kendi başlarına ayakta duracak hale getirmek amacıyla yapılan ayni ve nakdi nitelikteki geçici yahut süreli, sistemli ve düzenli karşılıksız yapılan yardımlardır (Seyyar ve Genç, 2010).

Bu fonlar bakanlık tarafından yönetilmektedir; Yoksulluk içinde olan ve zaruri gereksinimlerini karşılayamayan ve hayatlarını en düşük seviyede tutmada zorlanan insanlara ve ailelere ayni ve maddi yardımları içermektedir (9\d\madde 26).

Ayni ve nakit yardım hizmetleri, insanların ikamet bölgesinin sosyo-ekonomik özellikleri dikkate alınarak yapılır. Bu bakımdan, bir kişiye belirli bir süre boyunca geçici ve değişken miktarda yardım sağlamak ya da asgari bir yaşam standardına ulaşmak için bir sorunu çözmesi sağlanır (19235 R.G\madde 1). Ayni ve nakdi yardımlar şu ilkelere göre yapılır;

- a) Sosyal güvenlik hizmetlerinde temel ilke bireyin kendisine yetecek duruma gelmesidir.
- b) Korunmaya muhtaç çocuklara, engellilere ve yaşlılara öncelik verilir,
- c) Yardım isteğinin aşırı olması halinde, gereklilik derecesi, aciliyet, bir başvuruda bulunma veya tespit prosedürü dikkate alınır.
- d) Sosyal güvenlik sistemindeki boşlukları doldurmak için sosyal yardımların hazırlanması ve uygulanmasına dikkat edilir.
- e) Kurumun karar verme yetkisi, ihtiyaçları tespit etmek ve yardımcı olmak için gereklidir.

2.3.2.6.Sokakta Yaşayan ve Çalıştırılan Çocuklarla Her Türlü İstismara Maruz Kalan Çocukların Korunması Hizmetleri

Çocuklar dünyadaki çağdaş sosyal sorunların en ciddi kurbanlarıdır. Türkiye'de son yıllarda değişen sosyal koşulların bir sonucu olarak çocuk mağduriyeti yüksek seviyelere ulaşmıştır. Yüksek riskli çocuklar için sosyal politika geliştirme tüm kurumlar için bir önceliktir.

Bir sosyal devletin mecburi bir gereği olarak, çocuğun ihtiyaçlarının çoğunun, sağlıktan, beslenmeden, eğitimden sosyal gelişmeye kadar karşılanması gerekir. Ailesi olan ancak ideal fiziksel ve sosyal gelişimi sağlayamayan çocukların gelişimini desteklemek, devletin ana görev ve sorumluluklarından biridir. Bu sebeple, tüm ilgili devlet organları bu konuda birlikte hareket etmelidir.

Sosyal hizmet uygulamaları ile devlet; Sokakta yaşayan çocukların ve sokaklarda geçimini sağlayan çocukların ve gençlerin iyileştirilmesini ve entegrasyonunu sağlar. Bu etkinlikler bakanlık tarafından Çocuk ve Gençlik Merkezleri aracılığıyla yürütülmektedir.

Günümüzde, çocuklar ve gençler için merkezler aracılığıyla hizmetlerin sağlanmasına rağmen, sokakta yaşayan, sokakta çalışan, uyuşturucu kullanan ve cinsel olarak sömürülen kızlar gibi ihtiyaç sahibi gruplar için bir servis ağı oluşturmak için yeni gruplara ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. SHÇEK Genel Müdürlüğü, bu çocukları örgün eğitime veya mesleki eğitime dâhil etmek, ailelerini veya kurumsal bakımlarını,

eğitimlerini tamamlayan veya iş alan gençler olarak rehabilitasyonu yönlendirmek için uygun olarak yeni bir hizmet modeli üzerinde çalışıyor.

Sonuç olarak; Başlıca odak nokta, Türkiye'nin sosyal hizmetler anlamında uyguladığı kurumsal hizmetleri sağlayan bir sosyal güvenlik hizmet sistemi olan aile ve çocuk destek merkezlerinin geliştirilmesidir. Sosyal politika uygulamasının, sosyal politika uzmanlarının aktif katılımı sonucunda üretken sonuçlar elde edebileceğini bilmemiz lazım. Devlet adına işbirliği sağlayan bir müesseseye ihtiyaç var. Bu müessese birçok alandaki hizmetleriyle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak kabul edilmiştir.

Artan ihtiyaçlar ve ilgili hizmet alanlarının çok bileşenli yapısı göz önüne alındığında, bu sürece katılmak için birden fazla katılımcının olması ihtiyacı yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Globalleşmenin sosyal devlet üzerindeki etkisinin bir yansıması Türkiye'de çok güçlü olduğundan, yeni, eşit, adaletli ve global bir sosyal değerler dizisi oluşumu açısından önemli fırsatlar sağlanmıştır. Bu yeni halinden önemli sonucu devlet dışındaki diğer sosyal çalışma örgütlerini önemli bir hale getirmiştir. Bu kuruluşların en önemlisi, katılımcı yönetim şeklinden dolayı belediyeler ve STK'lardır.

2.3.3. Türkiye'de Sosyal Hizmet Sunan Aktörler Olarak Yerel Yönetimler

Tarihsel süreçte şehirleşmenin artması nedeniyle, belediyeler üzerindeki borç yükü ve baskı sürekli artmaktadır ve bu sorunun ciddi sonuçları vardır. (Yavuz ve Keleş, 1983). Her şeyden önce, belediyelerin halka daha yakın olması, böylece halkın idare ile iletişim kurabilmesi, doğrudan muhatap olabilmesi ve idareye katılabilmesi, ikincisi, belediyelerin sorunları çözme ve örgütsel yapılarını değiştirmeye katkıda bulunan birimler yaratması gerekir. Çünkü kamu hizmeti olmadığında, bir cevaba duyulan ihtiyaç kendini göstermeye başlar. Bu hizmetin olmamasından dolayı bir takım sorunlar ve boşluklar ortaya çıkmaktadır (Egel, 1961).

Yakın geçmişten bu yana, yerel yönetimler, merkezi hükümetle birlikte kamu hizmeti sunan kuruluşlar olarak geniş çapta sosyal politikaya atıfta bulunan hizmetlerin sağlanmasında yer almıştır (Ersöz, 2007). Aile ve toplumun değişen yapısı, küreselleşme ve merkezi hükümetin bazı görevlerinin yerel makamlara ve pazara devri bu durumda etkilidir. Bu yeni durumda, belediyeler hâlihazırda onlardan beklenmeyen sosyal politika uygulamalarını (şimdi bile) başlatmaktadır (Aysan, 2006).

Özellikle 1990'ların ortalarından bu yana, büyükşehir belediyelerinin misyon ve fonksiyonları önemli ölçüde artmıştır. Yasal prosedürlere veya belediyelerin ekonomisindeki değişikliğe dayanmayan bu artış, belediye yönetimlerine 1994 senesinde yapılan yerel seçimlerden sonra seçilen başkanların kendi isteklerinden kaynaklanmıştır. Şehir hizmetlerine ek olarak, Ankara Büyükşehir ve İstanbul Büyükşehir belediyeleri, sosyal yardım, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık ve barınma gibi sosyal politika alanlarında o zamana dek bulunmayan hizmetlere yöneldi. Bu yıllardan itibaren ve 21. Yüzyıl'da bu anlayış büyük bir ivme kazandı ve belediyeler halka ek hizmetler sunmuştur. O kadar ki, bu hizmet azmi, yerel toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminden sorumlu olan belediyeciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ersöz, 2007).

Bundan sonra bu birkaç belediyelerin yaptığı hizmetler diğerlerine örnek oluşturdu ve halkın yoğun isteğiyle diğer belediyelerde bunlara benzer şekilde hizmetler vermeye başladı.

Türkiye'deki belediyelerin sosyal politika alanındaki sorumluluklarını ve işlevlerini kısaca incelerken, bu hizmetlerin halen belediyeler tarafından sağlandığını söyleyebiliriz. Bu nedenle, belediyeler açısından, 1980'lerin ilk yarısından başlayarak, ülke enflasyonunun durgunlaşması, düşük büyüme ve genel ücretler, düşük ücretler ve yıllık işsizlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım talebindeki artış nedeniyle zayıflıyor, ilaçların, yiyeceklerin, giyeceklerin ve yakıtların açılması, yaşlılara ve engellilere yardımcı olma, mesleki ve sürekli eğitim kursları açma, kapsamlı sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleme ve kadın barınakları oluşturma gibi etkinlikler giderek daha önemli ve çeşitli hale geliyor (Ersöz, 2007).

Yine yapılan değişikliklerle beraber, fakirler, engelliler ve yaşlılar belediyelerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler arasına girdiler. Önceki yasalarda, engelliler için hizmetler belediyelerin takdirine bırakılmıştı ve daha sonra bazı hizmetler belediyelerin zorunlu görevlerine girdi, örneğin en son yasalarla profesyonel kurslar açılması dâhil edilmiştir. TÜİK verilerinde de görüldüğü gibi bilhassa son on 15 senede belediyelerin sosyal hizmet harcamaları giderek artmaktadır. "1988 yılında sosyal harcamaların belediye bütçesi içindeki oranı binde dört civarındayken, 2004 yılında bu oran binde on sekizlere ulaşmıştır." (TİK, 2004).

Ülkemizde kentleşmenin devam ettiği göz önüne alındığında, kentleşme ve kentin ekonomik ve sosyal yaşamındaki olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması konusunda

çok yönlü bir “sosyal politikaya” ihtiyaç duyulmaktadır. Belediyeler bu alanda mümkün olduğunca önemli bir boşluğu doldurmaya çalışıyorlar. Bu politikalar yatay ve dikey uyum politikalarıyla birlikte okunmalıdır. Bu politika, yoksulluğun azaltılması, sosyal yardım, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler, öğrenciler, yetimler ve çocuklar için politikalar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Mahalli yönetimler, onlarla bu politikayı sürdürmedeki işlerini ve sivil toplumun sorumluluğunu ortadan kaldırmayacak şekilde hareket etmelidir. Çünkü sosyal politikanın en önemli saç ayağı finansal kaynaklardır (Eryılmaz, 2006).

Bütün bu programlara karşın, belediyeler bu tür sosyal hizmet programlarını ana sorumluluk alanlarında kabul etmemektedirler. Belediyelerin sosyal hizmetleri içinde daha az pahalı ve kolay bir alan olan sosyal yardıma odaklanmaktadır. Bu alanlar, merkezi hükümetin öncelik ve hizmeti alanındadır ve belediye bütçesi dışında büyük yatırımlar gerektirir. Her ne kadar belediyeler sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir direği olsa da, bu sürecin birincil muhatabı değildir.

Belediyelerin yerel düzeyde devlet sosyal politikası uygulama açısından önemli konumda olmasına rağmen, hala ekonomik ve kurumsal bir altyapı bakımından hazır olduklarını söylemek zor.

Sosyal hizmetin etkin bir şekilde iş görmesi için, yerel makamların ve merkezi idarenin sorumluluğunda olan örgütleri, STK'ları ve gönüllü kişileri organize etmek önemlidir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Gelirdeki dengesizliğin bir sonucu olarak, aile yaşamları arasındaki servet makasının yavaş yavaş açıldığı açıktır. Bu nedenle, ailelerin destekleyici ve güçlendirici bir devlet politikasına ihtiyaçları vardır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, memleketimiz hudutları dâhilindeki muhtaç durumdaki ailelere çeşitli hizmetler vermektedir. Aileler; ekonomik aylık bütçe, evlat sayısı, kronik hastalığı olan bir kişi olup olmadığı gibi hallere bakılıp ASPB tarafınca gerekli yardımlar verilir. Ailelerin evlerinde ve çevresinde yapılan araştırma ve mülakatlardan sonra dar ve ya geniş zaman aralığında hizmet vermektedir ve aile devlet tarafından korunmaktadır. Düzenli aralıklarla yardım alan ailelerle tekrar tekrar görüşmeler yaparak ve çoğunlukla bunları inceleyerek aileye mevcut hizmetler ve maddi yardım sağlamayı sürdürmeye veya durdurmaya karar verilmiştir.

Bu bilgiler ışığında çalışma, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Siirt İl Müdürlüğü'ne 2018 senesinde yapılan başvuruların durumunu, müracaat sayısı ile Siirt ilindeki ailelerin ihtiyaç duydukları hizmetleri, bireylerin ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanma derecelerinin belirlenmesi ve birimlerde başvuru yoğunluğunun incelenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, mevcut aile politikasını değerlendirmeye ve tartışmaya sunmaya ve farklı bir bakış açısı kazanmak amaçlanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile, modern dünyadaki değişikliklerin önemli sonuçlarına rağmen varlığını sürdürmekte ve toplumdaki en önemli kurum olmaya devam etmektedir. Zamanla değişen dünyada ailenin de ihtiyaç ve sorumlulukları değişmiştir. Devletler sosyal politikanın alt bölümü olarak aile politikasını ele alır, burada amaç aileyi merkeze alarak daha iyi hizmetler vermektir.

Çalışmanın amacı Siirt il sınırları içerisinde bulunan ASPB'nin yaptığı hizmetleri göz önüne sermek, çıkan sonuçları ele alarak varsa sorunları çözmek ve kurumun politikalarını değerlendirmeye açık hale getirmesidir.

3.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nicel araştırma yöntemi ve genel tarama modeli kullanılarak, 2018 yılında Siirt İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne yapılan müracaatlar kategorize edilerek, sosyal hizmet disiplini yaklaşımıyla verilerin analizi yapılmıştır.

3.3.2. Araştırma Evreni

Araştırmanın evreni ASPB Siirt İl Müdürlüğü ile İl Müdürlüğü'ne bağlı SHM oluşturmaktadır. 2018 yılında yapılan müracaatlardan 2167 müracaat dosyasını incelenmiştir. Yapı ve konum olarak İl Müdürlüğü ve SHM aynı binada yer almaktadır. Şehir merkezinde ve vatandaşların kolay ulaşabileceği bir noktada bulunan SHM 2018 yılında tamamlanan yeni hizmet binasında bulunmaktadır. Zemin kat dâhil toplamda 4 kattan oluşmaktadır. 1. kat SHM, 2. kat İl Müdürlüğü, 3. kat ta ise ŞÖNİM bulunmaktadır.

3.3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen "müracaat kayıt formu" kullanılmıştır. Her birimin arşivinde ayrı ayrı bizzat çalışma yapılarak dosyalar taranmış ve ulaşılan veriler müracaat kayıt formuna kaydedilmiştir. Bu formun içerisinde, yapılan müracaatları birimler özelinde ayırmak ve başvuruların profilini ortaya koymak adına sekiz farklı başlık kullanılmıştır. Bu başlıklar şöyledir:

- Müracaatın konusu (engelli, SED, KMÇ, evde bakım).
- Müracaatın nereden ve kimin tarafından yapıldığı (ana-baba, komşu, kendi, öğretmen, akraba vb.).
- Müracaat nedeni (yoksulluk, şiddet, istismar, yaşlı, engelli vb.)
- Müracaatçı aile/kişinin memleketi (Siirt, Şırnak, Van, Manisa, İstanbul vb.)
- Müracaatçının (anne-babanın) eğitim durumu.
- Müracaatçının aile yapısı (çekirdek, geniş, tek ebeveynli aile).
- Müracaat sonunda yapılan işlem (koruma kararı, danışman, bakım)
- Vakanın sonuçlandırılma durumu (olumlu- olumsuz)

3.3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın yapıldığı ASPB Siirt İl Müdürlüğü ve SHM'de çalışma yapabilmek adına Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na 07.11.2018 tarihinde dilekçe gönderilerek izin talep edilmiştir. Bakanlığın, 16.11.2018 tarihinden 01.02.2019 tarihine kadar çalışma yapılabileceği yönünde olur vermesi neticesinde çalışmalara başlanmıştır. Bildirilen söz konusu araştırmanın ilgili İl Müdürlüğü koordinesinde ve denetiminde, vatandaş gizliliğine riayet edilerek, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, iş akışını aksatmayacak şekilde gönüllülük esas çerçevesinde, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Kurum izni alınması ve Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşuluyla gerekli izinler alınmıştır. Yaklaşık 2.5 boyunca 12 haftanın en az dört günü olmak üzere İl Müdürlüğü ve SHM binasında araştırma yapılmıştır.

3.3.5. Verilerin Analizi

Araştırma, nicel yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiş, müracaat kayıt formuna kaydedilen veriler birimler özelinde ayrılmasının yanı sıra her başlık altında grafik haline getirilmiştir. Her birimle ilgili ortalama 7-8 grafik hazırlanmıştır. Ardından sayısal verilerden oluşan grafikler alt kısmında yazıya dökülmüştür. Tüm birimlerde 2018 yılı içerisinde gerçekleşen işlemler sayısal olarak ortaya konmuştur.

3.3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

İncelenen başvuru kayıt dosyaları bilgisayar ortamında arşivlenmeyip ayrı ayrı dosyaları arşiv birimine aktarılıp müracaat dosyalarının ayrı ayrı incelenmesi uzun süre almıştır. Bunların dışında, ŞÖNİM gizlilikten dolayı bilgi vermedi.

4. BULGULAR

Bu bölümde ASPB Siirt İl Müdürlüğü ve SHM’de yapılan araştırma neticesinde ulaşılan verilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Korunmaya muhtaç çocuk (KMÇ), sosyo-ekonomik destek (SED), Şehit Yakınları ve Gaziler İstihdam ve Seyahat Kartı İşlemleri Birimi, evde bakım yardımı, engelli kurum bakımı, müracaatın nereden ve kimin tarafından yapıldığı, müracaat nedeni, müracaatçı aile/kişinin memleketi, müracaatçının eğitim durumu, müracaatçının aile yapısı, aile üye sayısı ve vakanın sonuçlandırılma durumu başlıkları altında grafikler halinde bulgulara yer verilmiştir.

4.1. KORUMAYA MUHTAÇ ÇOCUK BİRİMİ (KMÇ)

Tablo 1: KMÇ birimine gelen dosyaların durumu

Dosya İşlem Durumu	Sayı	Yüzde
Olumlu İşlem	36	45 %
Olumsuz İşlem	44	55 %
Toplam	80	100,00 %

Tablo 1’de KMÇ birimine gelen dosyaların işlem durumuna yer verilmiştir. Dosyaların işlem durumuna bakıldığında; %45’yle ilgili işlem yapıldığı, %55’iyle ilgili ise işlem yapılmadığı belirlenmiştir. Tabloda yer alan verilere göre dosyaların büyük çoğunluğunda işlem yapılmadığı saptanmıştır

Tablo 2: KMÇ birimine müracaatın kim tarafından yapıldığı

Başvuru kanalı	Sayı	Yüzde
Anne-Baba	21	26,25 %
Komşu	3	3,75 %
Alo 183	18	22,5 %
Mahkeme	2	2,5 %
Akraba	2	2,5 %
Öğretmen	5	6,25 %
Sağlık Bakanlığı	21	26,25 %
Kendisi	5	6,25 %
Bimer-Cimer	3	3,75 %
Toplam	80	100,00 %

Tablo 2’de KMÇ birimine başvuruların kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Müracaatların kimin tarafından yapıldığına bakıldığında, %26,25’inin Anne-Baba, %3,75’inin Komşu, %22,5’inin Alo 183, %2,5’inin Mahkeme, %2,5’inin Akraba, %6,25’inin Öğretmen, %26,25’inin Sağlık Bakanlığı, %6,25’inin Kendisi, %3,75’inin ise Bimer-Cimer tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun Anne-Baba ve Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Tablo 3: KMÇ birimine yapılan müracaatların nedeni

Müracaat Nedeni	Sayı	Yüzde
Ebeveyn Ölümü ve Terk	24	30%
Şiddet	11	13,75%
İstismar	20	25%
Yoksulluk	7	8,75%
Adölesan	18	22,5%
Toplam	80	100,00%

Tablo 3'te KMÇ birimine yapılan müracaatların nedenine yer verilmiştir. Müracaatların nedenine bakıldığında; %30'unun Ebeveyn ölümü ve terk, %13,75'inin şiddet, %25'inin istismar, %8,75'inin yoksulluk, %22,52'inin ise adölesan nedeniyle yapıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların büyük çoğunluğunun ebeveyn ölümü ve terk olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: KMÇ birimine müracaat edenlerin memleketi

Müracaatçının Memleketi	Sayı	Yüzde
Siirt	79	98,75%
İstanbul	1	1,25%
Toplam	80	100,00%

Tablo 4'de KMÇ birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. Müracaat edenlerin memleketlerine bakıldığında; %98,75'inin Siirt, %1,25'inin ise İstanbul olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin neredeyse tamamı Siirt ilinden olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5: KMÇ birimine müracaat edenlerin eğitim durumları

Müracaatçının Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	32	40%
İlkokul	27	33,75%
Ortaokul	9	11,25%
Lise	5	6,25%
Üniversite	7	8,75%
Toplam	80	100,00%

Tablo 5’de KMÇ birimine müracaat edenlerin eğitim durumuna yer verilmiştir. Müracaat edenlerin eğitim durumuna bakıldığında; %40’ının okur-yazar olmadığı, %33,75’inin ilkokul, %11,25’inin ortaokul, %6,25’inin lise, %8,75’inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun okur-yazar olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 6: KMÇ birimine müracaat edenlerin aile yapısı

Müracaatçının Aile Yapısı	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	33	41,25%
Geniş Aile	47	58,75%
Toplam	80	100,00%

Tablo 6’da KMÇ birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin aile yapısına bakıldığında; %41,25’inin çekirdek aile, %58,75’inin ise geniş aile olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun geniş aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7:KMÇ birimine müracaat sonunda yapılan işlemler

Müracaat sonunda yapılan işlemler	Sayı	Yüzde
Koruma tedbiri	1	2,7%
SED	9	25%
Danışmanlık tedbiri	16	44,4%
Bakım tedbiri	6	16,6%
Eğitim tedbiri	4	11,1%
Toplam	36	100,00%

Tablo 7’de KMÇ birimine müracaatların sonunda yapılan işlemlere yer verilmiştir. %2,7’si hakkında koruma tedbiri, %25’i SED birimine aktarıldığı, %44,4’ü hakkında danışmanlık tedbiri, %16,6’sı hakkında bakım tedbiri, %11,1’i hakkında ise eğitim tedbiri alındığı saptanmıştır. Tabloda yer alan verilere göre çoğunlukla danışmanlık tedbiri alındığı saptanmıştır.

Tablo 8: KMÇ birimine başvuru yapan müracaatçı aile üye sayısı

Müracaatçı Aile Üye Sayısı	Sayı	Yüzde
2	3	3,75%
3	6	7,5%
4	9	11,25%
5	13	16,25%
6	17	21,25%
7 ve üstü	32	40%
Toplam	80	100,00%

Tablo 8’de KMÇ birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Müracaatçıların aile üye sayılarına bakıldığında; %3,75’i iki, %7,5’i üç, %11,25’i dört, %16,25’i beş, %21,25’i altı, %40’ı ise yedi ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatçıların 7 ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu belirlenmiştir.

4.2. SOSYAL ve EKONOMİK DESTEK (SED) BİRİMİ

Tablo 9: SED birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı

Müracaatı yapan	Sayı	Yüzde
Akraba	41	13,9%
Anne-Baba	218	74,4%
Kardeş	34	11,6%
Toplam	293	100,00%

Tablo 9’da SED birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin kimliğine bakıldığında; %13,9’unun akraba, %74,4’ünün anne-baba, %11,6’sının ise kardeş tarafından yapıldığı saptanmıştır. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların büyük çoğunluğunun anne-baba tarafından yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 10: SED birimine yapılan müracaatların nedeni

Müracaat nedeni	Sayı	Yüzde
Yoksulluk	293	100,00%
Toplam	293	100,00%

Tablo 10’da SED birimine yapılan müracaatların nedenine yer verilmiştir. Müracaatların nedenine bakıldığında; %100’ünün yoksulluk nedeniyle yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 11: SED birimine müracaat edenlerin memleketi

Müracaat edenlerin memleketi	Sayı	Yüzde
Siirt	230	78,2%
Suriye	26	8,8%
Diyarbakır	6	2,0%
Batman	8	2,7%
Gaziantep	2	0,6%
Bitlis	5	1,7%
Muş	2	0,6%

Şırnak	8	2,7%
Manisa	1	0,3%
Mardin	1	0,3%
Iğdır	2	0,6%
Maraş	1	0,3%
İzmir	2	0,6%
Toplam	294	100,00%

Tablo 11’de SED birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. Müracaat edenlerin memleketine bakıldığında; %78,2’sinin Siirt, %8,8’inin Suriye, %2’sinin Diyarbakır, %2,7’sinin Batman, %0,6’sının Gaziantep, %1,7’sinin Bitlis, %0,6’sının Muş, %2,7’sinin Şırnak, %0,3’ünün Manisa, %0,3 Mardin, %0,6’sının Iğdır, %0,3’ünün Maraş, %0,6’sının ise İzmirli olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin büyük çoğunluğunun memleketinin Siirt olduğu belirlenmiştir.

Tablo 12: SED birimine müracaat edenlerin aile yapısı

Aile Yapısı	Sayı	Yüzde
Çekirdek aile	87	29,6%
Geniş aile	206	70,3%
Toplam	293	100,00%

Tablo 12’de SED birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin aile yapısına bakıldığında; %29,6’sının çekirdek aile, %70,3’ününise geniş aile olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun geniş aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 13: SED birimine müracaat edenlerin eğitim durumları

Eğitim Durumları	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	180	61,4%
İlkokul	82	27,9%
Ortaokul	13	4,4%
Lise	13	4,4%
Üniversite	5	1,7%
Toplam	293	100,00%

Tablo 13’de SED birimine müracaat edenlerin eğitim durumuna yer verilmiştir. Müracaat edenlerin eğitim durumuna bakıldığında; %61,4’ünün okur-yazar olmadığı, %27,9’unun ilkokul, %4,4’ünün ortaokul, %4,4’ünün lise, %1,7’sinin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun okur-yazar olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 14: SED birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu

Vakanın sonuçlandırılma durumu	Sayı	Yüzde
Olumlu	161	54,9%
Olumsuz	132	45,1%
Toplam	293	100,00%

Tablo 14’te SED birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumuna yer verilmiştir. Müracaatların sonuçlandırılma durumuna bakıldığında; %54,9’unun olumlu cevap aldığı, %45,1’inin ise olumsuz cevap aldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun olumlu cevap aldığı belirlenmiştir.

Tablo 15: SED birimine başvuru yapan müracaatçının aile üye sayısı

Aile Üye Sayısı	Sayı	Yüzde
1	4	1,3%
2	3	1,02%
3	13	4,4%
4	55	18,7%
5	29	9,8%
6	35	11,9%
7 ve üstü	154	52,5%
Toplam	293	100,00%

Tablo 15’de SED birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Müracaatçıların aile üye sayılarına bakıldığında; %1,3’ü bir, %1,02’si iki, %4,4’ü üç, %18,7’si dört, %9,8’i beş, %11,9’u altı, %40’ı ise yedi ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatçıların çoğunluğunun 7 ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu belirlenmiştir.

4.3. EVDE BAKIM BİRİMİ

Tablo 16: Evde Bakım birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı

Müracaatı yapan	Sayı	Yüzde
Anne-baba	686	43,5%
Akraba	433	27,4%
Eşi	233	14,7%
Çocuğu	178	11,2%
Kardeş	31	1,9%
Vasi	16	1,01%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 16’da Evde Bakım birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin kimliğine bakıldığında; %43,5’inin anne-baba, %27,4’ünün akraba, %14,7’sinin eşi, %11,3’ünün çocuğu, %1,9’unun kardeşi, %1,01’inin ise vasisi tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun anne-baba tarafından gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Tablo 17: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların nedeni

Müracaat nedeni	Sayı	Yüzde
Yaşlı ve engelli bakımı	1577	100,00
Toplam	1577	100,00%

Tablo 17’de Evde Bakım birimine yapılan müracaatların nedenine yer verilmiştir. Müracaatların nedenine bakıldığında; %100’ünün yaşlı ve engelli bakımı için yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 18: Evde Bakım birimine müracaat edenlerin memleketi

Müracaat edenlerin memleketi	Sayı	Yüzde
İstanbul	5	%0,31
Suriye	8	%0,50
Tunceli	3	%0,19
Batman	7	%0,44
Mardin	2	%0,12
Muş	1	0,06%
Diyarbakır	8	0,50%
Van	2	0,12%
Kars	1	0,06%
Zonguldak	1	0,06%
Şırnak	3	0,19%
Kırıkkale	1	0,06%
Maraş	1	0,06%
Siirt	1534	97,2%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 18’de Evde Bakım birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. Müracaat edenlerin memleketine bakıldığında; %0,31’inin İstanbul, %0,50’sinin Suriye, %0,19’unun Tunceli, %0,44’ünün Batman, %0,12’sinin, %0,06’sinin Muş, %0,50’sinin Diyarbakır, %0,12’sinin Van, %0,06’sinin Kars, %0,06’sinin Zonguldak, %0,19’unun Şırnak, %0,06’sinin Kırıkkale, %0,06’sinin Maraş, %97,2’sinin ise Siirtli olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin büyük çoğunluğunun memleketinin Siirt olduğu belirlenmiştir.

Tablo 19: Evde Bakım birimine müracaat edenlerin aile yapısı

Aile yapısı	Sayı	Yüzde
Geniş aile	824	52,25%
Çekirdek aile	753	47,74%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 19’de Evde Bakım birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin aile yapısına bakıldığında; %52,25’inin geniş aile, %47,74’ünün ise çekirdek aile olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun geniş aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 20: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonunda yapılan işlem

Müracaat sonunda yapılan işlem	Sayı	Yüzde
Olumsuz	120	7,6%
Yardım kesildi	565	35,8%
Engelli-yaşlı aylığı bağlandı	892	56,5%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 20’de Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonunda yapılan işlemlere bakıldığında; %7,6’sının olumsuz, %35,8’inin yardımının kesildiği, %56,5’ine ise engelli-yaşlı aylığı bağlandığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun yardım bağlanmasıyla sonuçlandırıldığı belirlenmiştir.

Tablo 21: Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu

Vakanın sonuçlandırılma durumu	Sayı	Yüzde
Olumlu	892	56,5%
Olumsuz	685	43,4%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 21’de Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu verilmiştir. Müracaatların sonuçlandırılma durumuna bakıldığında; %56,5’inin olumlu, %43,4’ünün ise olumsuz sonuçlandığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun olumlu sonuçlandırıldığı belirlenmiştir.

Tablo 22: Evde Bakım birimine başvuru yapan müracaatçı aile üye sayısı

Aile üye sayısı	Sayı	Yüzde
2	47	2,98%
3	169	10,7%
4	489	31,0%
5	340	21,5%
6	251	15,9%
7 ve üstü	281	17,8%
Toplam	1577	100,00%

Tablo 22’de Evde Bakım birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Müracaatçıların aile üye sayılarına bakıldığında;%2,98’inin iki, %10,7’sinin üç, %31’inin dört, %21,5’inin beş, %15,9’unun altı, %17,8’inin ise yedi ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatçıların çoğunluğunun 4 aile üye sayısına sahip olduğu belirlenmiştir.

4.4. ENGELSİZ YAŞAM BAKIM VE REHABİLİTASYON BİRİMİ

Tablo 23: EYBR birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığı

Müracaatı yapan	Sayı	Yüzde
Akraba	11	18,03%
Kendisi	3	4,9%
Kardeş	12	19,6%
Komşu	8	13,1%
Nakil	14	22,9%
Anne	6	9,8%
Baba	7	11,4%
Toplam	61	100,00%

Tablo 23’de EYBR birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin kimliğine bakıldığında; %18,03’ünün akraba, %4,9’unun kendisi, %19,6’sının kardeş, %13,1’inin komşu, %22,9’unun nakil, %9,8’inin anne, %11,4’ünün ise baba tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunun nakil yoluyla gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Tablo 24: EYBR birimine müracaat edenlerin memleketi

Müracaat edenlerin memleketi	Sayı	Yüzde
Siirt	34	55,7%
Şırnak	9	14,7%
Van	1	1,6%
Manisa	2	3,2%
Balıkesir	2	3,2%
Tokat	2	3,2%
Çankırı	3	4,9%
Ankara	2	3,2%
Şanlıurfa	4	6,5%
Mardin	2	3,2%
Toplam	61	100,00%

Tablo 24’de EYBR birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. Müracaat edenlerin memleketine bakıldığında; %55,7’sinin Siirt, %14,7’sinin Şırnak, %1,6’sının Van, %3,2’sinin Manisa, %3,2’sinin Balıkesir, %3,2’sinin Tokat, %4,9’unun Çankırı, %3,2’sinin Ankara, %6,5’inin Şanlıurfa, %3,2’sinin ise Mardinli olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin büyük çoğunluğunun memleketinin Siirt olduğu belirlenmiştir.

Tablo 25: EYBR birimine müracaat edenlerin eğitim durumları

Eğitim Durumları	Sayı	Yüzde
Okur-yazar değil	30	49,1%
İlkokul	5	8,1%
Ortaokul	5	8,1%
Lise	10	16,3%
Ön lisans	5	8,1%
Lisans	6	9,8%
Toplam	61	100,00%

Tablo 25’de EYBR birimine müracaat edenlerin eğitim durumuna yer verilmiştir. Müracaat edenlerin eğitim durumuna bakıldığında; %49,1’inin Okur-yazar olmadığı,

%8,1'inin ilkokul, %8,1'inin ortaokul, %16,3'ünün lise, %8,1'inin ön lisans, %9,8'inin lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun okur-yazar olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 26: EYBR birimine müracaat edenlerin aile yapısı

Aile yapısı	Sayı	Yüzde
Geniş aile	27	44,2%
Çekirdek aile	34	55,7%
Toplam	61	100,00%

Tablo 26'da EYBR birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin aile yapısına bakıldığında; %44,2'iningeniş aile, %55,7'inin ise çekirdek aile olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun çekirdek aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 27: EYBR birimine müracaat sonunda yapılan işlem

Müracaat Sonunda yapılan işlem	Sayı	Yüzde
Koruma kararı	61	100,00
Toplam	61	100,00%

Tablo 27'de EYBR birimine yapılan müracaat sonunda yapılan işlem yer verilmiştir. Müracaatların sonunda yapılan işleme bakıldığında; %100'ünün koruma kararı alındığı tespit edilmiştir.

Tablo 28: EYBR birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu

Vakanın sonuçlandırılma durumu	Sayı	Yüzde
Olumlu	61	100,00%
Toplam	61	100,00%

Tablo 28'de EYBR birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumu verilmiştir. Müracaatların sonuçlandırılma durumuna bakıldığında; %100'ünün olumlu sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 29: EYBR birimine başvuru yapan müracaatçının aile üye sayısı

Aile Üye Sayısı	Sayı	Yüzde
0	10	19,2%
1	3	5,7%
2	5	9,6%
3	11	21,1%
4	15	28,8%
5	10	19,2%
6	7	13,4%
9	1	1,9%
Toplam	52	100,00%

Tablo 29’da EYBR birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Müracaatçıların aile üye sayılarına bakıldığında; %19,2’sinin aile üyesi olmadığı, %5,7’sinin bir, %9,6’sının iki, %21,1’inin üç, %28,8’inin dört, %19,2 beş, %13,4’ünün altı, %1,9’unun ise bir aile üye sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatçıların çoğunluğunun 4 aile üye sayısına sahip olduğu belirlenmiştir.

4.5. İSTİHDAM VE SEYAHAT KARTI İŞLEMLERİ BİRİMİ (ŞEHİT YAKINI VE GAZİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ)

Tablo 30:İSKİ birimine müracaatçının başvuru nedeni

Müracaatçının başvuru nedeni	Sayı	Kart
İstihdam	50	32,05%
Kart	106	67,94%
Toplam	156	100,00%

Tablo 30’da İSKİ birimine yapılan müracaatların nedeni verilmiştir. Yapılan müracaatlara bakıldığında; %32,05’inin istihdam, %67,94’ünün ise kart başvurusu olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların büyük çoğunluğunun seyahat kartı için olduğu belirlenmiştir.

Tablo 31:İSKİ birimine müracaatta bulunan kişinin yakınlık durumu

Müracaatta bulunan kişinin yakınlık durumu	Sayı	Yüzde
Oğlu	49	31,4%
Kardeşi	22	14,1%
Kızı	34	21,7%
Babası	7	4,4%
Annesi	8	5,1%
Eşi	27	17,3
Kendisi	9	5,7%
Toplam	156	100,00%

Tablo 31’de İSKİ birimine müracaatta bulunan kişinin yakınlık durumu verilmiştir. Yapılan müracaatlara bakıldığında; %31,4’ünün oğlu, %14,1’inin kardeşi, %2,7’sinin kızı, %4,4’ünün babası, %5,1’inin annesi, %17,3’ünün eşi, %5,7’sinin ise kendisi tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatta bulunanların çoğunluğunun oğlu tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

Tablo 32:İSKİ birimine istihdam müracaatı sonunda yapılan işlem

Müracaat sonunda yapılan işlem	Sayı	Yüzde
Atama teklifi yapıldı	33	66%
Atanmaya hazır	4	8%
İlde işlem bekliyor	10	20%
Ret edildi	3	6%
Toplam	50	100,00%

Tablo 32’de İSKİ birimine istihdam müracaatı sonunda yapılan işlemler verilmiştir.İstihdam müracaatı sonunda yapılan işlemlere bakıldığında; %66’sının atama teklifi yapıldığı, %8’inin atanmaya hazır olduğu, %20’sinin ilde işlem beklediğini, %6’sınınret edildiği tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaatların çoğunluğunda atama teklifi yapıldığı görülmektedir.

Tablo 33: İSKİ birimine kart müracaatı sonunda yapılan işlem

Müracaat sonunda yapılan işlem	Sayı	Yüzde
Başvuru iptal edildi	4	3,7%
Hatalı veri girişi	1	0,9%
İşlem bekliyor	7	6,6%
Kart iptal edildi	1	0,9%
Postaya verildi	93	87,7%
Toplam	106	100,00%

Tablo 33’de İSKİ birimine kart müracaatı sonunda yapılan işlemlere yer verilmiştir. Kart müracaatı sonunda yapılan işlemlere bakıldığında; %3,7’sinin başvurusunun iptal edildiği, %0,9’unun hatalı veri girişi yapıldığı, %6,6’sının işleminin beklediği, %0,9’unun kartının iptal edildiği, %87,7’sinin ise postaya verildiği tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre çoğunluğun karının postaya verildiği belirlenmiştir.

Tablo 34: İSKİ birimine müracaat edenlerin yararlanan statüler

Yararlanan statü	Sayı	Yüzde
Gazi	53	33,9%
Şehit yakını	64	41,02%
Sivil (Terör mağduru)	21	13,4%
Vazife malulü	18	11,55
Toplam	156	100,00%

Tablo 34’de İSKİ birimine müracaat edenlerin yararlandıkları statüler verilmiştir. Müracaat edenlerin yararlandıkları statülere bakıldığında; %33,9’unun gazi, %41,02’sinin şehit yakını, %13,4’ünün terör mağduru sivil, %11,55’inin vazife malulü olduğu tespit edilmiştir. Tabloda yer alan verilere göre müracaat edenlerin çoğunluğunun şehit yakını olduğu belirlenmiştir.

5. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, ASPB Siirt İl Müdürlüğü ve SHM’de yapılan araştırmada edinilen bulgular genel olarak değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Dosyaların incelenmesi yoluyla gerçekleştirilen araştırmadan elde verilere bakıldığında, toplamda 2167 dosya incelenmiştir. SİİRT İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne 2018 yılı içerisinde yapılan müracaatlar arasında en çok dosya bulunan birimin, 1577 dosya ile Evde Bakım birimi olduğu dikkat çekmektedir. 2007’lerde SHÇEK Genel Müdürlüğü mevcut iken ‘engellilerin sosyal korunmaya’ yönünde başlatılan geniş çaplı uygulamalarla, evinde engelli aile bireyi bulunup ‘ekonomik yoksulluk’ içerisindeki bireylere Evde Bakım Ücreti ödenmektedir. Sosyal hizmet disiplin ve mesleği açısından, bu önemli ‘sosyal koruma’ uygulamasıyla, Siirt vb. ülkemizin en yoksul illerindeki ‘engelliler ve aileleri’ için, adeta bir uzatma merdiveni ve can simidi gibi işlev görerek, hayata tutunmalarına, güçlendirilmelerine imkan vermiştir.

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne yapılan müracaatlarda 293 sayıyla 2. Sırada, ‘ekonomik destek talebiyle’ SED birimine gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere Siirt ili, sosyoekonomik açıdan ülkemizin en yoksul illerinden birisi olup, devletimizin ihtiyaçları karşılayabilecek geniş kapsamlı sosyal politikalar üretememiş olması, iller arası eşitsizliği çözememiş olması nedeniyle, bu ilimizde ağır yoksulluk koşulları içerisinde yaşam mücadelesi veren yurttaşlar, sosyal yardım alabilmek ve hayata tutunabilmek amacıyla, yoğun biçimde il sosyal hizmetler müdürlüğüne müracaata bulunmuştur.

Siirt İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne yapılan müracaatlara bakıldığında ise, çocuklarını korunma altına alarak, yuva ve yurtlarda kurum bakımı altına yerleştirebilmek amacıyla da KMÇ birimine 80 müracaat yapılmıştır. Aile bireylerinden anne ya da babadan birisi hayatta iken, çocuğunu yuvaya vermek amacıyla başvuruda bulunmaları da Siirt vb. kırsal bölgelerde ailelerin ve ebeveynlerin yaşadığı derin çaresizlikleri gözler önüne sermektedir.

Ayrıca EYBR biriminde 61, İSKİ biriminde 156 başvuru dosyasının bulunduğu görülmüştür.

5.1. KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK (KMÇ) BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 1’de KMÇ birimine yapılan müracaatların sonuçlandırılma durumuna yer verilmiştir. Hakkında işlem yapılan 80 dosyanın %45’i olumlu sonuçlandırılmış, %55’i ise yapılan incelemeler ve görüşmeler sonucunda herhangi bir tedbir ve koruma işlemine gerek görülmemesi üzerine olumsuz sonuçlandırılmıştır.

Tablo 2’de KMÇ birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. 80 müracaatın %26,25’i ebeveynler ve Sağlık Bakanlığı vesilesi ile yapılmıştır hemen ardından da %22,5 ile Alo 183 geliyor. Sanıldığı gibi aksine KMÇ biriminde sadece anne-babası olmayan çocuklar değil ailesi olan çocuklarda bulunuyor öyle ki gelen müracaatların dörtte birini oluşturuyor. Ayrıca Alo 183 ihbar hattı da burada %22,5’lik bir paya sahip bu da bu hizmet kanalının bilinirliğinin iyi olduğunu göstermektedir.

Tablo 3’de KMÇ birimine müracaatın nedenine yer verilmiştir. Müracaatların nedenlerine bakıldığında; büyük bir kısmı %30 ile ebeveyn ölümü ve terk olarak gözükmektedir. Bu oran şiddet ve yoksulluğun çok üzerinde olduğu görülmektedir. Bunun ardından ise %25 ile istismar vakalarının geldiği - bu oran vakaların dörtte birine tekabül ediyor- bu vakaların ise toplumda büyük bir sorun olduğu, bakanlık yetkililerinin toplumun bu sorusunu üzerinde geniş çaplı bir çalışma yapması gerektiğini göstermektedir. İstismar vakalarından sonra ise %22,5 ile adölesan gelmektedir. Çağımızın en büyük problemlerinden olan adölesan ve istismar sorunu eğitim ile aşılmaya çalışılmalıdır ve eğitimcilerinde bu konuya dâhil edilerek oluşacak vakaların önüne geçilmesi gerekmektedir.

Tablo 4’de KMÇ birimine başvuru yapanların memleketine yer verilmiştir. Müracaat edenlerin memleketlerine bakıldığında %98,75’inin Siirtli olduğu saptanmıştır. Başvuruların neredeyse tamamı Siirt ASPB İl Müdürlüğü ve SHM ile aynı bölge içerisindedir. Tabi ki bu sayının içinde ilçelerin de olduğu unutulmamalıdır.

Tablo 5’de KMÇ birimine yapılan müracaatlardaki çocukların eğitim durumuna yer verilmiştir. %40’ın okur-yazar olmadığı yani 7 yaş ve altı, %33,75’inin ise ilkökul mezunu olduğu göz önüne alınırsa toplamda %70,33’lük büyük bir rakam çıkıyor. İnsanın kişilik gelişimi hayat boyu devam etse de karakter ve davranış gelişiminde temel çocukken atılmaktadır. İyi bir birey yetiştirmek için çocuğun anne ve babasından alması

gereken iki önemli etken vardır; sevgi ve eğitim bunlardan mahrum yetişen çocuklar ileride hem kendileri için hem de toplum için zararlı olabilmektedir.

Tablo 6’da KMÇ birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin büyük çoğunluğu %58,75 ile geniş aile oluşturmaktadır. Bu rakam Siirt ilinde ailelerin hala kalabalık geniş aileler ile yaşadığını bizlere göstermektedir.

Tablo 7’de KMÇ birimine müracaatların sonunda yapılan işlemlere yer verilmiştir. Çocuklar için alınana kararların %44,4’ünü danışmanlık tedbiri oluşturmaktadır. Kısaca danışmanlık tedbiri; “Danışmanlık tedbiri kararı, çocuk ailesinin yanındayken uygulanabileceği gibi herhangi bir yurttaki kaldığında da uygulanabilir. Sadece çocuk için değil, ailesinin bilgilendirilmesi sürecini de kapsayan bu tedbir kararı, ailenin bütünlüğüne yönelik bir uygulama olarak da anlaşılabilir.” (<https://www.kpsscafe.com.tr/turkiye/danismanlik-tedbiri-nedir-nasil-uygulanir-h55108.html> Erişim: 06.11.2019)

Tablo 8’de KMÇ birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Tabloda ilginç biçimde aile üye sayısı arttıkça müracaat sayısı da artmakta; %3,75’i iki, %7,5’i üç, %11,25’i dört, %16,25’i beş, %21,25’i 6, %40’ı ise yedi ve üstü aile üye sayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Buda bize gösteriyor ki aile üye sayısı az olan ailelerin çocukları daha iyi şartlarda yetişmekte ve aileler bilinçsiz bir şekilde çocuk sahibi olmaktadır.

5.2. SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK (SED) BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 9’da SED birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında genelde kişilerin bizzat kendilerinin SED yardımlarına başvurduğu daha sonra da akrabaları kanalıyla bu yardımlara başvurduğu görülmektedir. Aileler yaşadıkları ekonomik sıkıntılar karşısında çekinmeden başvuru yaptıkları belirlenmiştir.

Tablo 10’da SED birimine yapılan müracaatların nedenine yer verilmiştir. Müracaatların nedenine bakıldığında; %100’ünün yoksulluk nedeniyle yapıldığı tespit edilmiştir. Aileler herhangi bir nedenden dolayı düştükleri maddi sıkıntılardan kurtulmak için SED’e başvuru yapmışlardır.

Tablo 11’de SED birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. Memleketlere bakıldığında %78,2 ile Siirt büyük çoğunluğu oluşturuyor ardından ise savaş nedeniyle ülkemizde mülteci olarak bulunan Suriyeliler gelmekte, Siirt dışında diğer illerin düşük oranda çıkması ilin dışarıya kapalı yapısı ve göç veren bir durumda olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 12’de SED birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin aile yapısına bakıldığında; %29,6’sının çekirdek aile, %70,3’ünün ise geniş aile olduğu tespit edilmiştir. Bu durum şehrin Türkiye’nin en az gelişen illerinden olması ve nüfusun köylerde yoğunlaşması etkilidir.

Tablo 13’de SED birimine müracaat edenlerin eğitim durumuna yer verilmiştir. Müracaat edenlerin %61,4’le okur-yazar olmaması ve arkasından gelen ilkökul müracaatının da %27,9’u bulması eğitimden geri kalan bireylerin iş hayatlarında da sıkıntılar çektiği çok net olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımız bilgi çağı olduğu için bilgidен mahrum kalan bireylerin geçimlerinde de sıkıntılar görünmektedir.

Tablo 14’de SED birimine yapılarına müracaatların sonuçlandırılma durumuna yer verilmiştir. Müracaatların %54,9’unun olumlu sonuçlanmasına rağmen %45,1’i olumsuz sonuçlanmıştır. Olumsuz sonuçlanan bu rakam başvuruların neredeyse yarısını oluşturuyor. Bundan da anlaşılıyor ki insanlar durumları kendilerine yetecek olmasına rağmen ya da ek gelir veya arsa, araba, ev gibi malları olduğu halde daha fazla para kazanma arzusu ile devletten yardım ve destek istemektedir. Bu vatandaşın devleti kolay kazanç kapısı olarak gördüğünün ifade etmektedir.

Tablo 15’de SED birimine başvuru müracaat edenlerin aile üye sayılarına yer verilmiştir. Müracaatların %52,5’inin 7 ve üstü aile üye sayısına sahip kişilerce yapıldığı %1,3 ve %1,02 ile 1 ve 2 aile üye sayılarına sahip kişilerin müracaat yaptığı, bu da kişilerin bakmakla yükümlü oldukları bireylerin sayısı artıkça geçinmekte zorlandıklarını ortaya koymaktadır. İnsanlar bakamayacağı kadar çok çocuk yapmakta ama sonuçlarını düşünmemektedirler. Aile nüfus planlanması yapılarak bu durumun önüne geçilmelidir.

5.3. EVDE BAKIM BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 16’da Evde Bakım birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. 1575 kişiden % 43,5’inin ebeveynler tarafından yapıldığı görülmektedir

bunun sebebinin ise kişiye bakmakla sorumlu olanların öncelikle anne ve baba da olmasıdır. Daha sonra %27,4 ile akrabalar geliyor bu sayı ise başvuruların dörtte birini oluşturuyor, akrabalar ebeveynlerden sonra sorumlulukta ikinci sıradadırlar ayrıca bu kişilerin anne ve babaları tarafından mahrum olduğu veya terk edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 17’de Bakım Birimine yapılan müracaatların nedenine yer verilmiştir. Yapılan tüm müracaatlar yaşlı ve engelli bakımı için olduğu görülmektedir. Bu birim 1577 dosya ile en fazla başvuru yapılan birim olduğu görülmektedir bunun nedeni ise aileler bakıma muhtaç üyelerini kuruma göndermeyip kendilerinin bakmak istemesidir.

Tablo 18’de Evde Bakım birimine müracaat edenlerin memleketlerine yer verilmiştir. Müracaatta bulunanların %97,2’sinin Siirtli olduğu görülmektedir. Bu rakam ise oldukça yüksektir, bunun nedeni Siirt ilinin hiç göç almaması ve az gelişmiş bir şehir olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 19’da Evde Bakım birimine müracaat edelerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaat edenlerin %52,25’i yani çoğunluğun geniş aileye mensup olduğu görülmektedir. Bunun nedeni Siirt ilinde halen aile bağlarının kopmadığı ve insanların merkezden çok köy ve ilçelerde yaşamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 20’de ve Tablo 21’de Evde Bakım birimine yapılan müracaatların sonunda işlemler ve vakanın sonuçlandırılma durumuna yer verilmiştir. Vakaların %56,5’ine yardım bağlandığı %35,8’inin rapor süresinin bitmesi ve vefat gibi nedenlerle yardımının kesildiği toplamda %43,4 ile de vakaların olumsuz sonuçlandığı gözlenmektedir.

Tablo 22’de Evde Bakım birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Tabloda ki verilerin çok dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Aile üye sayısı kaç olursa olsun aileler bu yardıma ihtiyaç duymaktadırlar.

5.4. ENGELSİZ YAŞAM BAKIM VE REHABİLİTASYON BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 23’de EYBR birimine müracaatın kimin tarafından yapıldığına yer verilmiştir. Burada ki müracaatlar da diğerlerinin aksine %22,9 ile nakil ilk sırada yer alıyor ondan sonrada diğer tablolarda görüldüğü gibi toplamda %21,2 ile anne ve baba yer almaktadır.

Tablo 24’de EYBR birimine müracaat edenlerin memleketine yer verilmiştir. 61 müracaatın %55,72’sini Siirtliler oluşturmaktadır. Siirt’in hemen ardından da %14,7 ile komşusu en yakın komşusu Şırnak gelmektedir.

Tablo 25’de EYBR birimine müracaat edenlerin eğitim durumuna yer verilmiştir. Bu tabloda da öncekiler gibi okur-yazar oranı %49,1 ile başı çekiyor burada değinilmesi gereken nokta zamanında Siirt ilinin bölgeden kaynaklanan terör sorunu ile güvenliğin sağlanamaması ve yetersiz altyapı, binalar ve eğitimci sıkıntısı nedeniyle her tabloda bu oranın yüksek olduğunu belirtmemiz gerekir.

Tablo 26’da EYBR birimine müracaat edenlerin aile yapısına yer verilmiştir. Müracaatların çoğunluğunun %55,7 ile çekirdek aileye sahip olanlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Çekirdek ailelerin engelli bireylere bakmakta geniş aileye göre bir derece daha zorlandığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 27 ve Tablo 28’de EYBR birimine yapılan müracaatların hepsinin olumlu ve koruma kararı alındığı saptanmıştır. Bu durum bize vatandaşların gereksiz yere ve keyfi olarak kuruma başvurmadığını göstermektedir.

Tablo 29’da ki bulgularda EYBR birimine başvuru yapan müracaatçıların aile üye sayısına yer verilmiştir. Bulgulardan çekirdek aileye sahip olan müracaatçıların daha fazla başvuru yaptığı sonucu çıkmaktadır.

5.5. İSTİHDAM VE SEYAHAT KARTI İŞLEMLERİ BİRİMİNDEN ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 30’da İSKİ birimine yapılan müracaatların nedeni verilmiştir. Müracaatların %67,94’ü seyahat kartı için başvurmuş, istihdam oranı ihtiyaç doğrultusunda nispeten daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 31’de İSKİ birimine müracaatta bulunan kişinin yakınlık durumu verilmiştir. Müracaatta bulunanların çoğunluğu; %31,4’ünün oğlu, %21,7’sinin kızı ve %17,3’ü ile eşi olduğu yani birince dereceden akrabaların olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni şehit edilen veya gazi olan kişinin ailenin reisi olup ailenin bütün maddi durumdan sorumlu olmasındandır.

Tablo 32’de İSKİ birimine istihdam müracaatı sonunda yapılan işlemler verilmiştir. İşlemler sonucunda sadece %6’sının gerekli nedenlerden ötürü işlemleri red edildiği geri kalanlara ise istihdam sağlandığı belirlenmiştir.

Tablo 33’de İSKİ birimine kart müracaatı sonunda yapılan işlemlere yer verilmiştir. 106 başvurudan 93’ünün postaya verildiği 7’sinin ise işleminin beklediği görülmektedir.

Tablo 34’de İSKİ birimine müracaat edenlerin yararlandıkları statüler verilmiştir. Seyahat kartı ve istihdam hizmetlerin en çok %41,02 ile şehit yakınlarının yararlandığı, bölgenin terörden en çok etkilenen konumda bulunmasının, bunda payının büyük olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Zamanın değişmesiyle insanlar ve devletler için değişik ihtiyaçlar ortaya çıkmaya başlamıştı. İnsanlık tarihi ateşin bulunması, tarıma geçiş, İstanbul'un Fethi, Rönesans gibi değişik evrelerle çağ atlayıp farklı kırılmalar yaşamıştır. Ama içlerinden hiçbiri Sanayi Devrimi gibi insanlığı etkilememiştir. Hobsbawn İngiliz Sanayi Devrimi'nin yazılı dünya tarihinin en temel dönüşümü olduğunu söyler. Bazı çağdaş iktisatçılar da, Sanayi Devrimi'nin Rönesans'tan sonra tarihte ikinci en büyük hareket olduğu görüşündedirler. Bu gelişmeden sonra toplum kendi içinde kurduğu hassa dengeyi kaybetmiş ve kapitalist sistemin pençesi altına girmişti. Artık büyük fabrikalar üretiyor, küçük esnaf ise dükkânlarını kapatmak zorunda kalıyordu, bunun yanında çiftçilikle uğraşan halk şehirden fabrikalarda çalışmak için kente göç etmek durumunda ve daha iyi sağlık ve eğitim imkânlarından yararlanmak istiyordu. Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı diğer bir sorun ise sömürge savaşlarıydı. Sanayi Devrimini yakalamış olan batılı devletler gelişen ürün pazarı için hammadde arayışına girmişlerdi kıta Avrupası bu konuda yetersiz kalıyordu bu yüzden yönlerini Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerine çevirdiler. Gelişen endüstri ile birlikte emek ve sermaye arasında çatışma baş göstermiş, yaşanan çatışmalarda üretimi etkilemiştir. İşçi-işveren çatışmasını önlemek üzere Avrupa ülkeleri işçileri etkileyen hastalık, iş kazası, iş saatleri ve işten atılmayla ilgili tedbirler almıştır. Bunun sonucunda sosyal politika kavramı ortaya çıkmıştır. Aslında bu politikanın amacı sermaye karşısında ezilen işçi sınıfının öfke patlaması yaşamasının engellemek ve işleri aksatmamaktır. Daha sonra bu sigorta alanları genişletilmiş ve gönüllülüğe dayalı bazı sigortalar mecburi hale getirilmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ise "refah devleti"nden ve daha geniş alana yayılmış "sosyal politika"lar dillendirilmeye başlanmıştır. Öyle ki Batı da birçok ülkede emekten yana partiler iktidara gelmiştir.

Sosyal politikayı farklı ülkelerdeki işleyişini ele alarak incelersek şu sonuca varabiliriz; demokratik gelişmelere açık, vatandaşlık bilinci yüksek olan ülkelerde bu politikaların daha iyi olduğunu anlayabiliyoruz. Sosyal politikalar sosyal ve ekonomik özgürlüklerin olduğu ortamlarda ancak gelişebiliyor. Bu yönleri insan haklarına eklemenin arkasında, işçi sınıfının mücadelesi ve sosyal güce dönüşüm gibi faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Bu konularla ilgilenen sosyal hareketlerin, sosyal politikaların kadınlar ve çevre gibi çeşitli alanlara nasıl odaklandıkları üzerinde de bir etkisi vardır. Sosyal güçlerin oyuna etkili bir şekilde giremediği ülkelerde, insan

haklarının yetersiz gelişimi gibi geniş anlamda sosyal politikanın uygulanmasının zor olduğunu görüyoruz.Bu nedenle her demokratik toplumda devletin toplumsal sorunlara yönelik politikaları olsa da, bu politikaların hak temelli olup olmaması gibi, kapsamı, hedefleri de çok farklılaşmaktadır.Bu nedenle, her demokratik toplumda, devletin sosyal konularla ilgili bir politikası olmasına rağmen, bu politikanın kapsamı ve amaçları, örneğin bu politikaların haklara dayanıp dayanmadığı çok farklıdır.Batı Avrupa, sosyal politika anlayışı ve uygulamasının ilk kez ortaya çıktığı ve en büyük gelişmeyi aldığı bir coğrafyadır.Bu nedenle sosyal politikanın ortaya çıkışı ve sosyal devletin oluşumunu büyük ölçüde Avrupa'daki gelişmeleri ve mücadeleleri izleyerek anlamak mümkün olmaktadır.Bu nedenle, Avrupa'daki olayları ve mücadeleleri takip ederek sosyal politikanın ortaya çıkışını ve sosyal devletin oluşumunu büyük ölçüde anlayabiliriz.Türkiye gibi ülkelerin bu modeli izleyerek benimsediği yasalar, uyguladığı politikalar ise, farklı bir geçmiş ve farklı bir toplumsal çerçeve söz konusu olduğundan benzer bir gelişme gösterebilmekten uzak kalmaktadır.

Bugün, sosyal politika pratiğini genişleten ve azaltan, içeriğini ve hacmini değiştiren birçok faktör var.Bu nedenle, sosyal politika alanında birçok çelişkili ve karmaşık faktörün olmadığı iddia edilemez.Örneğin, çocuklar, kadınlar, çevre, üçüncü kuşak olarak adlandırabileceğimiz tüketici hakları gibi birçok hak var ve bunların uygulanması sosyal politikalar gerektiriyor.Bu nedenle, zaman içerisinde sosyal politika işçi sınıfındaki bir politikadan sosyal eşitlik ve sosyal adalete dayalı bir politikaya dönüşmüştür ve sosyal hareketlerin büyümesiyle değişmeye devam etmektedir.Öte yandan, sosyal politika ve onun arkasındaki toplumsal güçler alanında büyüyen yeni talep, sadece sosyal politika uygulamasının genişlemesine neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal politikanın önemi konusunda şüphe bırakmaktadır.Örneğin, feminist hareket sosyal politikanın önemini ve kalitesini birçok yönden sorguladığından, bu politika çerçevesinde eşitlik, dayanışma, sosyal uzlaşma ve sosyal devlet kavramlarını da gözden geçirmek istiyor.Onların görüşüne göre, sosyal politika erkeksidir ve geleneksel ataerkil yapıların ve değerlerin korunmasına dayanır.

Kısacası, bugün beklentiler refah devletlerinden ve sosyal politikalardan farklı. Şimdi büyük kitlelerin benzer ihtiyaçlarını değil, farklı ihtiyaçları karşılayacak talepler var. Gençlerin eğitim ihtiyaçları değişiyor ve eğitim ile iş arasındaki ilişki değişiyor; Yaşlı insanların sayısı arttıkça, sağlık sorunları artar ve bakımlarını sağlamak için ayrı bir düzenleme gerekir; engelli insanlar sadece ilgilenilmek değil, kamusal hayata katılmak

istediklerini söylüyor; kadınlar, erkekler ile kadınlar arasında eşitlik isterken, öbür yandan, çalışma saatlerini düzenlemekten çocuk bakımına kadar ihtiyaçlarını karşılamayı umuyorlar. Bu şekilde göz önünde bulundurulması gereken birçok farklı istek ve beklenti var; kural olarak sosyal politikanın uygulanmasının, her ülkede bu beklentilere cevap aradığı ve bunun yeterli olmadığı bir gerçektir. Tabii ki, ihtiyaçların karşılanmasında talepler ve zorluklar artarken, modern ekonomik politikaların dayattığı piyasa çözümleri var; Bu nedenle, sosyal devlet anlayışı, sosyal politikanın niteliği ve kapsamı değişmeye zorlanmaktadır. Refahın, genellikle devlet, pazar ve aile olmak üzere üç kaynağı olduğu göz önüne alındığında, pazarın ve ailenin payını arttırırken, devletin bu kaynaklardan payını düşürmek istenmektedir. Bu nedenle, bireyin pazardaki konumuna ve gücüne göre yetersiz kaldığı durumlarda, aile desteği veya topluluklardan ve sivil toplum kuruluşlarından yardım istenmelidir. Sonuç olarak, sosyal politikayı anlayış ve uygulama açısından değiştiren birçok faktör vardır. Bir yandan, sorunlar git gide artarken, yeni ihtiyaçlar ve gereksinimler ortaya çıkıyor; Öbür taraftan, ulusal devletten dünya ekonomisine kadar birçok alanda değişiklikler, sosyal politikadaki geleneksel fikir ve pratikleri değiştirmeye zorlamaktadır.

ASPB Siirt İl Müdürlüğü ve SHM’de gerçekleştirilen araştırmada, çalışma yapılan birimlerden elde edilen bulgulara bakıldığında, en fazla işlemin evde bakım biriminde gerçekleştirildiği görülmüştür. Engelsiz yaşam merkezi gibi birimlerin de olmasına karşın, bu birimlere oldukça az başvuruda bulunulması Siirt ili çerçevesinde bakıldığında kültürel ve dini sebepler ön plana çıkmakta kimse ailesinden bir ferdi, dışarıda bırakmak istememektedir. Siirt ilinde yapılan çalışmalarda ki sorunlar en büyük kaynağı şöyle tespit edilmiştir; eğitim ve yetersiz çalışma alanları, bu yüzden Siirt halkı dışarıya çok göç vermektedir, neredeyse liseyi bitiren her Siirtli genç çalışmak için batıya doğru yola çıkmaktadır. Müracaatta bulunanların eğitim durumlarına baktığımızda Türkiye ortalamasının çok üstünde bir okuma-yazma bilmeyen nüfusla karşılaşmaktayız. Bu geri kalmışlık ve eğitimsizlik aileyi iki yönden; maddi ve manevi yönden etkilemektedir. Siirt’te bu durumun yüksek olmasının sebeplerine gelirsek en başta coğrafi şartlar ve terör sorunu dikkat çekmektedir. Halkının büyük bir kısmı köylerde ve dağlık arazide yaşayan Siirt halkının geçim kaynağı hayvancılık ve tarım olmuştur bu da aile bireylerinin okumaktan çok geçimlerini sağlama telaşına düşürmüştür. Diğer sebep olan terör ise devletin açtığı okulları, kütüphaneleri yakarak, bölgeye gönderdiği öğretmenleri katlederek ve tehditle pasifize etmiştir. Hatta ailelere çocuklarını okumaya göndermeme

üzerine tehditler savurmuşlardır. Bu durumda devlet, halkının can, mal, eğitim, sağlık gibi en temel ihtiyaçlarını sağlamalı, hem askeri hem yapıcı gücünü ortaya koyarak halkının bu gibi durumlarda yalnız bırakmamalıdır. Devletin doldurmadığı boşlukları maalesef terör örgütleri, uyuşturucu ve hırsızlık çeteleri dolduruyor. Aynı zamanda Siirt iline gönderdiği öğretmenlerin her türlü barınma, yol ve ısınma sorunlarını karşılamak için altyapı desteği ve maaşına ekstra ücret eklenerek giden eğitimcileri bölgede uzun süre tutmayı hedeflemelidir.

Siirt'te yapılan müracaatlarda şehrin göç almadığı başvuruların çoğunun Siirtliler tarafından yapıldığı görülmektedir. Burada çalıştırılacak eğitim, sağlık ve idari personelin Siirt içinden istihdam edilmesi Siirt'in Türkiye'de ki diğer illerle arasında olan makasın fazla açılmamasını sağlayacaktır, bunun için üniversite ile koordineli çalışmalar yapılmalı ve yeni iş sahaları açılmalıdır.

7. KAYNAKLAR

1982 Anayasası, mad. 2.

Akgündüz, A. (1988). *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s:98p

Akı, E. , Sözer, A. N. (1999). *İş ve Sosyal Sigorta Kanunları*, İzmir: Barış Yayınları. s: 28.

Akkaya, Z. (1966). “Atatürk, Sosyal Hizmet ve Toplum Kalkınması”, *Sosyal Hizmet Dergisi*. Ankara. cilt:3,s.1

Anayasa Mahkemesi Kararı 1991/43

Artan, T.(2012). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmetler*. Ankara: Sabev Yayınları. s:11-12

Aysan, F. (2006). Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politikadaki Artan Rolü: Son On Yılda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi. s: 61-64

Aysoy, M. (2004). *Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası*. İstanbul: Açık Kitaplar. s: 50

Baltacı, C. (1995). *Osmanlı'da Eğitim Sistemi (cilt II)*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık. s:143

Barr, R. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. Ankara: Pegasus Yayınları. s:8-11

Başaran S. (2007) “Özürlülerin Toplumsal Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Önemi” *Sosyal Politikalar Dergisi* sayı:2. Kış. s.46-52, İstanbul

Benli, A. (1991). *Türkiye'de Sosyal Devletin Gelişimi ve Sosyal Hayata Müdahalesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi. S:39-40

Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi. (1938). *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*. İstanbul. s:257

Cevat, M. (1998). *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilatı ve İcraatı*. Ankara: Ankara Üni. Basımevi. s:21

Cipolla, C. M. (1974). *Before the Industrial Revolution, European Society and Economy 1000-1700 (2. Baskı)*. USA: The Murray Printing Company. s: 29

- Çadırcı, M. (2013). *Tazminat Döneminde Anadolu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s:177-287
- Çelik, A. (2006). *AB Sosyal Politikası, Uyum Sürecinin En Uyumsuz Alanı*. İstanbul: Kitap Yayınevi., s: 32
- Çocuk Koruma Kanunu İlgili Mevzuat Maddeleri;
<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5395&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=5395&Tur=1&Tertip=5&No=5395>
- Day, P.J., Shelly, S.M. ve Macy, H.J. (2000). *Social Working: Exercise in Generalist Practise*. Boston. Allyn and Bacon.
- Denney, D. (1998). *Social Policy and Social Work*. New York: Oxford University Press. s:8-9
- Dilik, S. (1980). “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.1-4 ocak-aralık Ankara. s:73-84
- Doğan, M. S. (1999). *Sosyal Tarih Açısından Osmanlılarda Sosyal Güvenlik Kurumları*. Sakarya: Sakarya Üni. Yayınları. s:80-81
- Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet*. Ankara: Öz Baran Ofset Matbaacılık. s:51-53
- Egel, D. (1961) *Belediyecilik*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s:6
- Ersöz, H. Y. (2007) “Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Alanındaki Rolü”. *Sosyal Politikalar Dergisi*. Sayı:2. Kış, s:30-36. İstanbul
- Eryılmaz, B. (2006). “Sosyal Devlet Soruşturması” *Sosyal Politikalar Dergisi*. sayı:1,Güz , s:79-81. İstanbul
- Friedlander, W. A. (1961). *Introduction to Social Welfare*. New Jersey: Prentice Hall
- Gough, I., Bradshaw, J., Eardley, T., Whiteford, P. (1997). “Social Assistance in OECD Countries” , *Journal of European Social Policy*, Vol. 7, , pp. 17-43
- Göze, A. (2013). *Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet*. İstanbul: Beta Yayınevi. s:238
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (DPT Uzmanlık Tezleri). Ankara. s:23

- Hallaçoğlu, Y. (1991). *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. s:137-138
- AİLEVEÇALIŞMA <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/hakkimizda/tarihce/>, Erişim: 25.11.2019
- CANAKTAN <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm> Erişim: 13.09.2019
- KPSSCAFE <https://www.kpsscafe.com.tr/turkiye/danismanlik-tedbiri-nedir-nasil-uygulanir-h55108.html>, Erişim: 06.11.2019
- İSMETGALİP <http://ismetgalip.com/aile-ve-sosyal-politikalar-bakaligi-kurulmasi-ve-shcek-genel-mudurlugunun-kapatilmasi-ve-tasra-teskilatinin-il-ozel-idarelere-devredilmesi-konusunun-irdelenmesi/> Erişim: 27.12.2019
- SHY. HACETTEPE www.shy.hacettepe.edu.tr, Erişim: 07.10.2019
- DİRECTİVA <http://web.directiva.org/ailedanismamerkezi/aile-danismanligi-2/> Erişim: 20.11.2019
- Kirst- Ashman, K. Ve Hull, G.H. (1999). *Generalist Practise With Organizations and Communities*. Brook/Cole,
- Koçer, A. K. (1974). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi 1773-1923*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. s:41
- Kongar, E. (1972). *Sosyal Çalışma’ya Giriş*. Ankara: Ay Yıldız Matbaası. s: 13-164
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi. s:99-175
- Kuran, T. (1999). *Osmanlı Lonca Teşkilatı Üzerinde İslami Etkiler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s:97-104
- Ökçün, G. (1968). *Türkiye İktisat Kongresi, 1923-İzmir: haberler, Belgeler, Yorumlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları. s:67-84
- Ölçen, M. ve Ölçen, A. N. (1991). *Özürlüler Hukuku; Almanya’da Özürlülerin Üretken Dünyası*. İstanbul: Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı. s: 20

- Özüğurlu, M. (2003). “Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu”.
Mülkiye Dergisi. 239, (27), s:59-74
- Ruhi, M. E. (2003). 1982 Anayasası Çerçevesinde Sosyal Devlet ve Özelleştirme.
İstanbul: Atlas Yayıncılık. s:14
- Polanyi, K. (2002).*Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. İkinci Baskı, çeviren: Ayşe Buğra, İstanbul: İletişim Yayınları
- Serozan, R. (2000). *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları. s:30
- Serter, N. (1994). *Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. s: 115
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri*. İstanbul:Beta Basım Yayım. s:518
- Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık. s:630-645
- Soysal, M. (1986). *100 Soruda anayasanın Anlamı*. İstanbul: Geçek Yayınları. s:85
- Sözer, A. N. (1987). “Sosyal Hukuk Açısından 82 Anayasası”. *İktisat ve Maliye Dergisi*. cilt: 34, sayı:4, s:85-241
- Şahin, F. (2000). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımı*. Ankara: Aydınlar Matbaası.
- Şeker, M. (1984). *İslam 'da Sosyal Dayanışma Müesseseleri*. Ankara: DİB Yayınları. s:98
- Şener, S. (1991). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (cilt II)*. İstanbul: Risale yayınları. s: 373
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi. s: 42
- Tabakoğlu, A.(1993). İktisat ve İş Dünyası(Nisan-Mayıs). İstanbul: İz Yayıncılık
- Talas, C. (1992). *Türkiye 'nin Açıklamalı sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi. s: 35-83
- Tezel, Y. S. (1986). *Cumhuriyet Döneminin İktisad Tarihi 1923-1950*. Ankara: Yurt Yayınevi. s:58-132

- Tokon, A. (2014). *Sosyal Politika*. Editör: Aysen Tokon ve Yusuf Alper. Bursa: Dora Basım. s:63-170
- Tunaya, T. Z. (1975). *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası. s:727-728
- Tuncay, A. C. (1997). "AB Sosyal Politikasına İlişkin Düzenlemelerin Temel Yapısı", Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikaları ve Türkiye Semineri (Ölüdeniz-Fethiye: Mayıs 1997), s. 122.
- Vaughan, S. (2007). "Social ervices, Population Control, and Individual Responsibility: Aristotle and the Problem of Poverty", *Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Apr 12.*
- Yalçın, C. (1984). *Tanzimat Devriminde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma 1839-1876*. Eskişehir: Anadolu Üni. s: 22
- Yavuz, F. ve Keleş, R. (1983). *Çevre Sorunları*. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayını. s: 162
- Yediyıldız, B. (1982). "18 Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi". *Vakıflar Dergisi*, 15. sayı, Ankara. s:34
- Yolcuoğlu, İ. G.(2014). *Sosyal Hizmet/Sosyal Çalışma Bilim ve Mesleğine Giriş*. İstanbul: Nar Yayınevi. s:146-187
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi. s:38

EKLER

Ek

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Bakan Yardımcılığı
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Eğitim Planlama ve Uygulama Birimi

Sayı : 94952863-605.01-E.621315

16/11/2018

Konu : Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU

BAKAN YARDIMCILIĞI MAKAMINA

Siirt Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün 07/11/2018 tarihli ve E.556536 sayılı yazısı ile Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Zeynullah Veysel ÖZKOYUNCU'nun "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Siirt Valiliği Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne 2018 Yılında Yapılan Müracaatların Değerlendirilmesi" konulu tez çalışması talebi bildirilmiştir.

Siirt Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün 07/11/2018 tarihli ve E.556536 sayılı yazısı ile olumlu değerlendirildiği bildirilen söz konusu araştırmanın ilgili İl Müdürlüğü koordinesinde ve denetiminde, vatandaş gizliliğine riayet edilerek, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, iş akışım aksatmayacak şekilde gönüllülük esas çerçevesinde, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Kurum izni alınması ve Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

e-imzalıdır

Salih BOZKURT

Eğitim ve Yayın Dairesi Başkan V.

OLUR

16/11/2018

e-imzalıdır

Ayşe ERGEZEN

Bakan Yardımcısı

Ek : 07/11/2018 tarihli 35066790-605.01[605.01]-E.556536 sayılı yazı. (1 sayfa)

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu çerçevesinde güvenli elektronik imzalı aslı ile aynıdır.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27
Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara
(312)705 57 00
(312)705 57 57

Bilgi için: Cemalettin ULUFER
Sosyal Çalışmacı